

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

∨ *Можливий план відновлення
та відбудови України після війни*

- **ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ**

∨ *В Україні хочуть розбудувати мережу
цивільних укриттів*

- **ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА**

∨ *Продовольчий терор
як елемент гібридної війни*

№ 12 (234) ЛИПЕНЬ 2022

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 12 (234) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон про ратифікацію
Стамбульської конвенції 3
Україна – кандидат на членство у ЄС..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Годлюк А.
Можливий план відновлення та відбудови
України після війни, чи реалізується
«план Маршалла-2» для України? 4
Чернявська Л.
В Україні хочуть розбудувати мережу
цивільних укриттів..... 7
Кривецький О.
Продовольчий терор як елемент гібридної
війни 14

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 19

РЕКОМЕНДУЄМО 50

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон про ратифікацію Стамбульської конвенції

Президент України В. Зеленський підписав Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» №2319-ІХ, який Верховна Рада України ухвалила 20 червня 2022 р.

Ця Конвенція, яку ще називають Стамбульською, має на меті захист жінок від насильства, недопущення, кримінальне переслідування та ліквідацію насильства стосовно жінок і домашнього насильства, яке вчинене також і щодо чоловіків і дітей (хлопців і дівчат). На сьогодні це найбільш всеосяжна міжнародна угода у цій сфері, що використовується як основа для дій багатьох країн у Європі та за її межами.

Ратифікація Стамбульської конвенції посилить правовий захист постраждалих і забезпечить їм доступ до правосуддя, дасть змогу захистити українських громадян, які постраждали від насильства не лише в Україні, а й за кордоном.

Згідно із законом, що його підписав Президент, жодна ідеологія в Україні не визнається державою як обов'язкова та не підлягає впровадженню.

Україна застосуватиме Конвенцію відповідно до цінностей, принципів і норм, визначених Конституцією України, зокрема щодо захисту прав людини та основних свобод, рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, формування відповідального материнства й батьківства, підтримки сім'ї та охорони дитинства.

Унаслідок широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації виконання Україною зобов'язань, передбачених Конвенцією, на тимчасово окупованих територіях, в АР Крим та місті Севастополі не гарантується до повного відновлення там конституційного ладу Української держави. Будь-які незаконно створені органи, їхні посадові особи на тимчасово окупованих територіях є нелегітимними, а будь-які ухвалені ними акти (рішення, документи) – недійсні та не створюють жодних правових наслідків (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-ratifikaciyu-stambulskoyi-konve-75969>)*). – 2022. – 21.06).

Україна – кандидат на членство у ЄС

23 червня 2022 р. лідери країн Європейського Союзу на саміті в Брюсселі підтримали надання статусу кандидата в ЄС для України і Молдови. За надання Україні кандидатства проголосували представники усіх 27 країн Євросоюзу.

Що це означає з формальної і правової точки зору?

Головним чином – це символічна подія, сигнал про те, що країни ЄС підтримують членство України. «Це вирішальний момент для Європейського Союзу. Це геополітичний вибір, який ми зробимо сьогодні», – заявив

перед голосуванням голова Європейської Ради Ш. Мішель.

Водночас цей статус передбачає свого роду «домашню роботу». Коли Європейська комісія 17 червня 2022 р. рекомендувала надати Україні статус кандидата, було водночас озвучено кілька умов, необхідних для реалізації наступних кроків. Наприклад, необхідність призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та ухвалення «антиолігархічного» законодавства та законодавства проти відмивання грошей

стандартам FATF. Необхідне також продовження реформи судочинства: слід впровадити законодавство щодо процедури відбору суддів Конституційного суду; завершити відбір кандидатів у члени Вищої ради правосуддя та відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Очікується також ухвалення Закону про ЗМІ, який наблизить Україну до європейського законодавства та завершення реформи законодавства щодо захисту нацменшин.

Наступна оцінка – у грудні цього року та, не виключено, що неодноразово доведеться звіряти

готовність України до вступу протягом наступних років. Коли Єврокомісія буде задоволена виконанням умов, вона рекомендуватиме провести переговори про вступ.

Після завершення переговорів договір про приєднання України має бути схвалений більшістю в Європейському парламенті та всіма країнами-членами ЄС. Наступний крок – підписання протоколу та його ратифікація всіма парламентами, в тому числі і ВР. І у день, передбачений договором, Україна стане повноправною державою-членом Європейського Союзу.

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

А. Годлюк, канд. політ. наук, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Можливий план відновлення та відбудови України після війни, чи реалізується «план Маршалла-2» для України?

Нашій державі в результаті військових дій з боку Росії завдано великої шкоди та незворотних втрат, масштабних руйнувань міст, сіл, інфраструктури. Таких руйнувань Європа не зазнавала з часів Другої світової війни. Для того, щоб відновити державу, потрібні сотні мільярдів доларів США, а виснажена війною Україна не зможе сама підняти економіку і відбудувати зруйновані інфраструктурні та цивільні об'єкти, тому потребує допомоги провідних країн світу.

Політики й економісти України зійшлися на думці про необхідність створення програми реформ для відновлення економіки країни після закінчення війни з Росією, подібних до «плану Маршалла»¹ для Європи після Другої світової війни. До цієї думки долучилися і світові лідери, так, наприклад, Прем'єр-міністр Великої Британії Б. Джонсон на зустрічі з лідерами Вишеградської четвірки заявив:

¹ План Маршалла – план економічної допомоги країнам, які постраждали від наслідків Другої світової війни, основні положення якого озвучив державний секретар США Дж. Кетлет Маршалл у своєму виступі 5 червня 1947 р. у Гарвардському університеті.

«Було досягнуто згоди щодо необхідності показати народу України зараз, щоб не сталося, коли, вільна, суверенна, незалежна Україна буде відновлена й захищена, ми матимемо «план Маршалла» для відбудови України». Схожу думку висловив і Прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький щодо того, що ЄС повинен розробити план відновлення України за аналогією з «планом Маршалла», і пообіцяв порушити це питання на засіданні Ради Європи. Також на щорічному Всесвітньому економічному форумі в Давосі президент форуму Б. Бренде закликав міжнародну спільноту створити «план Маршалла» щодо відновлення України.

Заступник глави місії Посольства Швейцарії в Україні С. Піду повідомив про заплановану Велику конференцію щодо відбудови України 4–5 липня в м. Лугано (Швейцарія), на якій країни-партнери та провідні компанії світу представлятимуть свої пропозиції щодо відбудови України.

План відбудови та відновлення України умовно називають «План Маршалла-2», він передбачає: відновлення населених пунктів, що постраждали внаслідок обстрілів та

бомбардувань, відновлення підірваних мостів, побудову нових підприємств, відновлення оборонного сектору та критичної інфраструктури, допомогу економіці країни.

На першому етапі формування плану Кабінет Міністрів України передав на розгляд Президента В. Зеленського проєкт указу про створення Фонду відновлення України, який працюватиме як консультаційний орган при президентові і складатиметься з п'яти робочих груп за низкою напрямів, які будуть опрацьовувати усі можливі джерела надходження коштів для відновлення країни. Українські політики та світові лідери вже шукають джерела наповнення цього фонду. Так наприклад, міністр фінансів Німеччини К. Лінднер запропонував кошти з Фонду відновлення Європейського Союзу для допомоги блоку у відновленні після COVID-19, в який європейські країни мали внести 800 млрд євро, частково або повністю направити на відновлення України. Пропозиції країн можна об'єднати в один план, основними тезами якого є:

- допомога Світового банку, транші для швидкої повоєнної відбудови (70 млрд дол. США на рік, декілька років поспіль);
- арештовані кошти російських олігархів передавати Україні на відбудову, але потрібно розуміти, що цей процес довготривалий, так як світ ще не знав аналогічних випадків;
- перенесення виробничої бази міжнародних компаній із країни-агресора до України;
- максимальна підтримка українського виробника;
- збільшення виробництва всередині країни завдяки інвестиціям;
- виплата репарацій² Україні від агресора.

Із своєї сторони Президент України В. Зеленський ініціював створення глобального проєкту United24, завдяки якому всі бажаючі з будь-якої країни світу можуть перерахувати кошти на підтримку України. Відповідальною особою за діяльність United24 з боку уряду призначено віцепрем'єр-міністра, міністра

цифрової трансформації М. Федорова. Кошти з цього фонду спрямовуються на три основні напрями: оборона та розмінування, гуманітарна та медична допомога, відбудова України. У свою чергу уряд подав на розгляд Президента проєкт про створення Національної ради з відновлення країни, основною метою якої буде перезапуск економіки згідно з європейськими стандартами.

Світова історія має досвід закінчення військових дій та відбудови країн, для прикладу Боснія і Герцеговина під час Югославської війни, що розпочалась в 1991 р. внаслідок розпаду Югославії. Військові дії припинились там у 1995 р., після підписання Дейтонської угоди. Європейський Союз розпочав процес стабілізації миру в регіоні та підготовки країн (Боснія та Герцеговина, Косово, Чорногорія, Хорватія, Македонія та Сербія, країни що були втягнуті в конфлікт) до членства в ЄС. Постраждалі країни потребували масштабного фінансування в зруйновану інфраструктуру та сфери виробництва. Ресурси цих країн були виснажені війною, тому потребували допомоги з боку світового співтовариства. За умовами Дейтонської угоди 1995 р. на Світовий банк і Європейський банк реконструкції і розвитку було покладено обов'язок розробки програм відновлення та реконструкції Боснії і Герцеговини, джерелом фінансування якої стала невідшкодована допомога міжнародних донорів у сумі 5 млрд дол. США на період 1996–1999 рр.

У перші роки післявоєнного відновлення обсяги міжнародної допомоги розвитку для Боснії і Герцеговини перевищували 20 % ВВП. Обсяги такої допомоги в розрахунку на душу населення Боснії і Герцеговини коливалися від 140 до 279 дол. США. Обсяги міжнародного фінансування стали основою для швидкої та успішної реконструкції інфраструктури в Боснії і Герцеговині. Значна увага приділялась проблемам повернення біженців і тимчасово переміщених осіб. Фінансовий пакет від міжнародних донорів включав офіційні гранти, пільгові позики. Гранти стали домінуючою формою офіційної допомоги у розвитку цих країн.

² Репарації – повне або часткове відшкодування державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу.

У період відбудови Боснії і Герцеговини діяло 11 тактичних груп, кожною з яких керував певний донор. Світовий банк очолював тактичну групу з питань економічної політики. Також був заснований Офіс високого представництва, орган, який відповідав за впровадження програм міжнародної економічної допомоги Боснії і Герцеговині. За допомогою програм PHARE і OBNOVA було надано гуманітарну допомогу, виконано реконструкцію транспортних мереж, житлового фонду, енергетичних об'єктів, телекомунікацій, секторів освіти і сільського господарства. Програма OBNOVA спрямовувала свою роботу на проблеми економічного розвитку, громадянського суспільства і налагодження регіональної співпраці між республіками колишньої Югославії.

Важливим аспектом відбудови країни є збитки, завдані навколишньому середовищу, відшкодування на відновлення якого світова історія не знає. Тому нашій країні доведеться самій вирішувати питання, як ліквідувати екологічні наслідки та надалі виходити з цієї складної ситуації самотужки, і на це потрібні великі суми. Кошти, що виділяються нашій країні на підтримку та відновлення, надаються міжнародними партнерами під мінімальний відсоток 1–2 %, але є і безповоротна пряма чи грантова допомога, яку повертати не потрібно.

Для післявоєнної відбудови України знадобиться чимало часу, ресурсів, а головне – чітке виконання ряду поставлених завдань, які мають базуватися на довгостроковому баченні розвитку країни, головними з яких, на думку автора, є:

- інтеграція до ЄС;
- програми для відновлення і модернізації промисловості;
- збільшення зайнятості населення, боротьба з втратою фахівців;
- виробництво продуктів харчування;
- внутрішнє кредитування (джерела дешевого кредитування підприємств для

закупівлі основних фондів, технологій, ноу-хау, тощо).

- держзамовлення, як необхідний чинник збереження стратегічних галузей;
- лібералізація вантажу з України до країн ЄС;
- забезпечення збереження екосистем та природного багатства України.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що Україні доведеться пройти нелегкий та тривалий час відбудови після закінчення війни. «План Маршалла-2» для України ще остаточно не затверджений і потребує ретельного та виваженого підходу. Світові та українські політики, економісти, журналісти і досі обговорюють «план Маршалла», як можливий план допомоги відбудови України після війни, але світовий лідер, котрий би взяв на себе відповідальність за реалізацію нового плану відбудови, адаптованого під сучасні реалії України замість «плану Маршалла» і надав би йому своє ім'я, і досі не з'явився. Наприклад, «план Бориса Джонсона – План відбудови, відновлення та модернізації України» принаймні, дуже хотілося б сподіватись, що саме так і буде (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/221919.html>); офіційне видання Верховної Ради України, газета Голос України, (<http://www.golos.com.ua/article/358091>); концептуальна записка Торбйорна Бекера, Баррі Айхенгріна, Юрія Городніченка, Сергея Гурієва, Тимофія Милованова, Кеннета Рогоффа, Беатріче Ведер ді Мауро «Нарис про відбудову України» (https://cepr.org/sites/default/files/news/BlueprintReconstructionUkraine_ukr.pdf); стаття Valerii Pekar «A Marshall Plan for Ukraine» (https://neweasterneurope.eu/2022/06/03/a-marshall-plan-for-ukraine/?fbclid=IwAR2QiLDvaqPJP0aX4Rhlz6HyoFQy4uhCWY81z7vtWed81ZH3Iarck_79FE)).*

Л. Чернявська, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

В Україні хочуть розбудувати мережу цивільних укриттів

Верховна Рада України працює над запровадженням норми, що передбачає розбудову мережі укриттів для захисту населення. Відповідний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій» (реєстр. № 7398) схвалено у першому читанні і за прискороною процедурою готується до другого читання.

Як зазначив міністр розвитку громад та територій О. Чернишов¹, «розбудова мережі надійних бомбосховищ, які захищатимуть людей від повітряних чи хімічних атак, нині для України вкрай необхідна. Адже збереження людських життів зараз та у майбутньому – це найголовніше». О. Чернишов висловив сподівання, що законопроект № 7398, який передбачає будівництво надійних укриттів у відбудованих та нових будинках, буде розглянутий та прийнятий Верховною Радою України вже найближчим часом.

Робоча група, створена Мінрегіоном та Комітетом Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, напрацювала комплексні пропозиції щодо вдосконалення положень з цивільного захисту та посилення контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері цивільного захисту під час розроблення містобудівної та проектної документації.

У пояснювальній записці до законопроекту констатується, що можливості наявної в Україні системи цивільного захисту є вкрай обмеженими. Тому Україні потрібно терміново розгорнути сучасну мережу захисних споруд цивільного захисту, спроможних значно підвищити рівень захисту громадян².

¹ Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksij-chernishov-vr-zareyestruvala-zakonoprojekt-neobhidnij-dlya-rozbudovi-merezhi-civilnih-ukrittiv>.

² Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/151517.html>.

Відтак законопроект № 7398 містить ряд законодавчих ініціатив, зокрема щодо:

- врахування заходів цивільного захисту ще на стадії розроблення містобудівної документації;
- обов'язковості залучення представників ДСНС до розгляду містобудівної документації на засіданнях архітектурно-містобудівних рад;
- спрощення процедури передачі земельних ділянок для розміщення споруд цивільного захисту;
- обов'язковості розроблення розділу щодо інженерно-технічних заходів цивільного захисту під час проектування об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, на яких постійно перебуватимуть понад 50 осіб або періодично перебуватимуть понад 100 осіб. При цьому проектні рішення, передбачені цим розділом, мають забезпечувати дотримання вимог доступності для осіб з обмеженими можливостями та інших маломобільних груп населення;
- забезпечення утримання захисних споруд цивільного захисту у готовності;
- є вимога щодо готовності приймати населення до укриття у 12-годинний термін.

Передбачається, що реалізація відповідної програми триватиме від 1 до 1,5 років. О. Чернишов також акцентував на важливості врахування уже побудованої інфраструктури й інтеграції цих укриттів у життя міст. При цьому об'єкти укриттів подекуди будуть мати подвійне функціональне значення – наприклад, це можуть бути підземні паркінги³.

Дійсно, створення мережі надійних укриттів є дуже важливим, адже цивільне будівництво в Україні протягом кількох останніх десятиліть не було розраховано на реалії війни, тому більшість будівель не мають бомбосховищ як таких. При цьому в них передбачені

³ finance.ua. URL: <https://news.finance.ua/ua/v-ukraini-z-yavyt-sya-suchasna-systema-bomboshovyshh>.

підвальні приміщення, які можуть слугувати тимчасовим укриттям, але вони не можуть забезпечити нормальних умов перебування, адже у багатьох з них навіть не передбачена вентиляція. Точніше, вентиляція в них є, але вона спрямована не на підтримку життя людей, а на дотримання санітарних умов. Тобто підвал вентилується рівно настільки, щоб у ньому не розвивався грибок чи надмірна вологість, які згубно впливають на цілісність усієї споруди.

Ініціатори законопроекту наголошують, що значна частина наявних в Україні укриттів не обладнана евакуаційними виходами, не має доступу до систем водопостачання та водовідведення, не пристосована для зберігання продуктів харчування та не спроможна захистити населення у разі застосування зброї масового ураження⁴. «Практика повного ігнорування російською федерацією міжнародно визнаних правил та звичаїв ведення війни суттєво підвищує ризик застосування нею по відношенню до України зброї масового ураження, як то хімічна, біологічна чи навіть ядерна зброя», – зазначається у пояснювальній записці до законопроекту⁵ та констатується, що при цьому можливості наявної в Україні системи цивільного захисту є вкрай обмеженими⁶.

Крім того, зазначила одна з ініціаторів нововведень О. Шуляк, серйозною проблемою, зокрема, у великих містах, стали приміщення, які насправді є бомбосховищами, але перебувають у приватній власності або оренді та використовуються як магазини, спортзали чи кафе. Часто у таких випадках вони не готові до використання у якості укриттів. Законопроект змінює відповідальність за бомбосховище. Нині вона покладена на балансоутримувача об'єкта, уряд планує поширити її на користувачів та власників приміщення. Передбачається, що Кабмін розробить новий типовий договір для оренди приміщень із бомбосховищами

⁴ Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/24/7348250/>.

⁵ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39666>.

⁶ Газета Верховної Ради «Голос України». URL: <http://www.golos.com.ua/article/360442>.

державної та комунальної власності. Ключовою особливістю таких договорів стане істотна умова – можливість розірвання договору в односторонньому порядку у разі порушення вимог. У випадку розірвання договору орендар зобов'язаний звільнити захисну споруду протягом 24 годин.

Також у подальших планах чиновників – створення єдиного державного реєстру бомбосховищ. Це допоможе систематизувати дані та краще контролювати стан укриттів по всій країні.

Усі вищезазначені заходи, зазначила О. Шуляк, не є вичерпними, проте, вони закладають основу для створення мережі сучасних, надійних укриттів, готових для оперативного розгортання у разі небезпеки⁷.

Автори законопроекту спираються на досвід Ізраїлю та Швейцарії.

Наприклад, Ізраїль як країна, яка тривалий час живе у стані військового конфлікту, вирішила проблему укриттів давно. У країні діє ефективна система оповіщення населення та мережа бомбосховищ та укриттів у кожному населеному пункті. У вимогах до житлових новобудов, освітньої та медичної інфраструктури в Ізраїлі прописано обов'язкову наявність бомбосховищ. Саме так, зазначила О. Шуляк, пропонується зробити і в Україні. Завдяки такій вимозі в Ізраїлі бомбосховища сучасного типу є у всіх будинках, що збудовані після 2004 р.

У старих будинках, де не облаштовано бомбосховищ сучасного типу, встановлено спеціальні бетонні бункери у дворах. Схожим чином пропонується спростити будівництво окремих укриттів в Україні, зокрема поруч зі старою забудовою.

На практиці у нових будинках в Ізраїлі роль бомбосховища виконує підземний паркінг чи приміщення поруч, у більшості квартир є «кімнати безпеки», які можуть захистити від уламків снарядів чи бомб. Освітня та медична інфраструктура в ізраїльських містах підготовлена для усіх видів військових

⁷ Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/8/7351257/>.

небезпек: ядерної, хімічної, біологічної, радіологічної. Так, операційні в ізраїльських лікарнях спроектовані таким чином, що можуть витримати пряме попадання ракети.

«Кімнати безпеки» у житлових будинках не є якоюсь спеціальною кімнатою чи підвалом – це звичайне житлове приміщення в квартирі, з меблями, шпалерами, килимками (це може бути вітальня або спальня). Але стіни укриття значно міцніші за інші, у вікна є сталеві віконниці, що закривається зсередини, а двері в цю кімнату сталеві і мають складний замок. У звичайний час тут живуть, сплять, вчаться, дивляться телевизор або граються, а якщо прозвучить сирена тривоги, всі, хто є в квартирі, підуть у цю кімнату-сховище, зачинять вікно і спокійно чекатимуть, коли прозвучить відбій. У цій кімнаті є запас води та їжі.

В Ізраїлі укриття є у торгових центрах, кінотеатрах, в установах – загалом – скрізь, а також є громадські сховища, якщо сирена тривоги застала людей на вулиці. У школах є уроки, на яких діти тренуються швидко та організовано спускатися у сховище без паніки та тисняви – безпечні приміщення обладнані в самих школах, на вулицю виходити не потрібно. В усіх закладах країни періодично проводяться відповідні тренінги задля безпеки населення у разі бойових дій. При деяких навчальних закладах може бути навіть два сховища: у самій будівлі та поряд. Основні вимоги до таких об'єктів: наявність вентиляції, водопроводу і каналізації. Також там обов'язково повинні підтримувати чистоту. У разі небезпеки на вимогу органів цивільної оборони в сховища завозять ліжка та стільці, тому там повинно бути достатньо вільного місця. Про розташування найближчих сховищ в Ізраїлі усі жителі зазвичай знають⁸.

Натомість у Швейцарії правила зводити будинки з бомбосховищами не є обов'язковими для забудовників, проте, їх вписують у проект. На крайній випадок значно зміцнюють цокольний або перший поверх, щоб він міг

відігравати роль укриття. Якщо у будинку немає бомбосховища, то мешканці сплачують невеликий податок на утримання громадського укриття, яке розташоване в іншому місці.

У 1976 р. в країні запустили автомобільний тунель Зонненберг (розташований поруч з м. Люцерн), який міг за необхідності слугувати укриттям для 20 тис. осіб. Відповідно до проекту люди перебували у відсіках по 64 особи. У складі комплексу були триповерховий госпіталь, командний пункт, адміністративні приміщення, радіостудія, тюремні камери. Однак проблеми, виявлені під час навчання 1987 р., а також високі витрати на обслуговування об'єкта як укриття призвели до зниження розрахункової місткості укриття до 2 тис. осіб. Сьогодні таке укриття доступне відвідувачам під час екскурсій.

Як зазначала О. Шуляк, у Швейцарії на сьогодні є 360 тис. місць в укриттях для людей та 5100 громадських бомбосховищ на більш ніж один мільйон місць. Тобто «якщо завтра війна», Швейцарія забезпечить захист 8,6 млн людей. А це 100 % населення цієї країни. При цьому власники бомбосховищ повинні стежити за ними самостійно.

Фінляндія ще у 60-ті роки минулого століття розбудувала розгалужену структуру громадських, промислових та військових сховищ, деякі з яких збудовані у цілісній гірській породі та можуть витримати навіть ядерний вибух. До речі, фінська технологія бомбосховища – одна з кращих у світі. За законом країни, всі будівлі певних розмірів повинні мати власні бомбосховища. По усій країні нараховується більше ніж 50 тис. бомбосховищ. Лише у Гельсінкі налічується близько 5500 сховищ цивільної оборони приблизно на 900 тис. місць. І це при тому, що населення столиці Фінляндії усього 658 тис. людей. Оскільки в країні не було військових дій після Другої світової війни, підземні бункери використовувалися як спортивні центри, басейни, автостоянки та склади. У них також є приміщення з кисневими системами та генераторами електроенергії, вода, ліжка, кафетерій та дитяча ігрова зона, кімнати, спортзал, поле для хокею у залі чи для футболу, також є басейн, картодром, кафе,

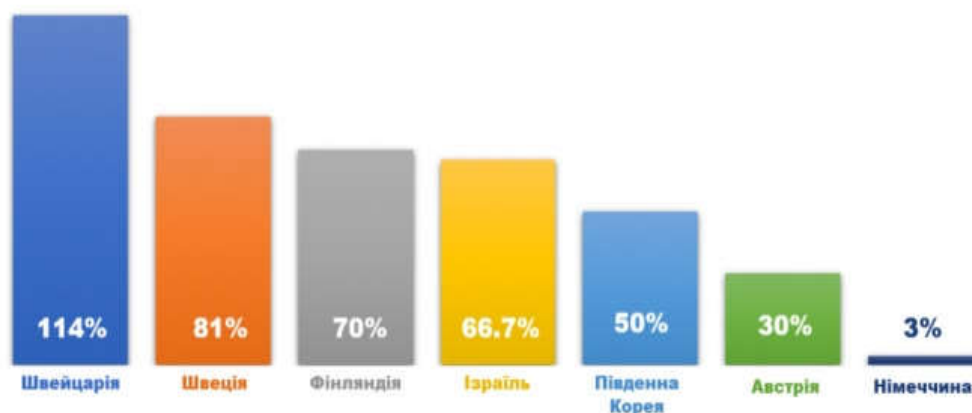
⁸РБК-Україна. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/kakom-sostoyanii-nahodyatsya-ukrainskie-ubezhishcha-1499778119.html>.

церкви та багато іншого. У будь-який момент підземне місто може швидко перетворитися на бомбосховища та прийняти тисячі мешканців^{9,10}

У м. Рованіємі (адміністративний центр провінції Лапландія) тематичний підземний парк Санта-Клауса також будувався як бомбосховище, щоб на випадок бомбардування, хімічної або ядерної атаки і вмістити до 3600 людей. У сховищі є кемпінгові ліжка, аптечки і навіть обладнання для копання тунелю назад на поверхню у разі обвалу конструкції. Вода подається з окремого джерела, хоча людям, які тут ховатимуться, потрібно буде приносити із собою

їжу. Сховище Санти – лише одне з приблизно 50 тис., збудованих після того, як Фінляндія пережила дві війни з Радянським Союзом під час Другої світової війни. У мирний час ця велика мережа, що зазвичай вміщує басейни, спортивні центри або гаражі, стала частиною повсякденного життя по всій Фінляндії. Вони можуть бути перетворені в житло для приблизно 80 % 5,5-мільйонного населення Фінляндії протягом кількох годин, якщо військові дії перекинуться через 1300-кілометровий фінсько-російський кордон або навіть у разі аварії на атомній електростанції в Росії¹¹.

Рівень забезпеченості населення укриттями

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/15/688187>

Що ж до українських реалій, то, аналізуючи поданий законопроект, віцепрезидент Київської організації Національної спілки архітекторів України Г. Духовичний зазначив, що створити за рік-півтора в Україні сучасну систему бомбосховищ є малореалістичним завданням. Адже чинними будівельними і насамперед містобудівними нормами, які нещодавно прийняті в Україні, суттєво змінено нормативну щільність забудови. Наприклад, у центрі Києва є райони, куди навіть у звичайному

стані рятувальникам в'їхати неможливо. Тому все це треба переглядати і повертатися до системи правил безпеки – санітарної, пожежної, екологічної, що дасть ключ до прийняття нових норм. Крім того, пояснив він, є бомбосховища, а є укриття. Бомбосховище дає прихисток на досить тривалий час великій кількості людей, воно оснащено системою вентиляції та евакуаційних виходів. Там є дуже жорсткі норми – евакуаційні виходи мають розташовуватися на відстані півтори висоти від будинків, які розташовані над сховищем. Тож у районі щільної забудови з великою кількістю 20–30-поверхових будівель створити бомбосховище технічно неможливо, наголошує Г. Духовичний. Можна створити лише укриття.

⁹ Ділова столиця. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/world/pidzemne-misto-z-kafe-sportivnimi-maydanchikami-i-cerkvami-yak-gelsinki-gotyuytsya-do-mozhливоji-viyni-z-rf-foto-video-17052022-459409>.

¹⁰ GLOSS.UA. URL: <https://gloss.ua/ua/lifestyle/137829-majzhe-hotel-jak-vihljadajut-bomboskhovishcha-u-finlandiji-foto-video>.

¹¹ Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/2/7140492/>.

А ще складніше – збудувати їх таким чином, щоб не паралізувати життя і діяльність цих районів. Тому архітектор наголошує на необхідності дуже обережної і професійної розробки нормативної бази, яка даватиме змогу реалізувати прийнятий законопроект.

У першу чергу, Г. Духовичний акцентує на необхідності повернення в дію системи існуючих бомбосховищ, які за останні десятиріччя були передані у приватну власність і змінили свою функцію. Це насамперед у столиці. А в містах і містечках України треба організовано і системно будувати справжні бомбосховища. У них повинна бути система вентиляції, запас води, медикаментів, можливості для перебування людей, маленьких дітей. Необхідно передбачити можливість надання медичної допомоги. До запозичення іноземного досвіду, на думку фахівця, треба підходити зважено. Наприклад, досвід Ізраїлю Україна запозичити не може, тому що там система кімнат-бомбосховищ у кожній квартирі, розрахована не на масивні влучання ракети чи снаряду, а на звичайні осколки. Створення ж справжніх бомбосховищ та укриттів потребує державної програми, воно повинно дуже ретельно контролюватися, тому що на сьогодні забудовники намагаються будувати якнайдешевше. Адже справжнє бомбосховище виглядає як конструктивні соти, відстань між масивними несучими конструкціями яких до 3 м. Тому Україні конче необхідно переглянути норми – не з точки зору інтересу забудовника, а з точки зору суспільної користі, наголошує Г. Духовичний. Адже захисні споруди мають відповідати наявному рівню небезпек.

Конструкції багатьох підземних паркінгів також треба значно посилити і переробити, аби зробити їх придатними для використання в якості укриттів. Бо в сучасних будинках підземний паркінг – це зазвичай каркасна конструкція, максимально звільнена від конструктиву зі звичайними міжповерховими перекриттями, які неспроможні витримати навіть часткове руйнування будинку, що впаде на це перекриття.

Оцінюючи потенціал міжбудинкового простору, де працювати простіше, ніж під

будинками, Г. Духовичний навів приклад післявоєнної забудови Гамбурга – це 4–5-поверхові будинки на кшталт наших хрущівських кварталів. У тих кварталах паркінги розміщено під подвір'ями, а під будинками розташовано лише в'їзди. Це значно простіше та ефективніше. Однак Україна має розглядати можливість освоєння міжбудинкових просторів під влаштування укриттів і бомбосховищ. Вони зможуть інтегрувати до себе певні зони укриття – вже збудовані паркінги, а справжні бомбосховища будуть між будинками. Тоді все працюватиме і не потребуватиме карколомних вкладень, вважає фахівець.

Щодо фінансування будівництва системи укриттів, то, на думку Г. Духовичного, певний відсоток повинна давати держава, решту – забудовники. Люди, які купують нерухомість, будуть зацікавлені в наявності сховищ у будинках і будуть готові за це платити¹².

Генеральний директор будівельної компанії ТОВ «АГЕНТ БУД» В. Лукашев також вважає, що створити мережу безпечних та сучасних укриттів по всій країні за півтора роки не вдасться. Адже на законодавчому рівні треба масштабно поміняти всі ДБН, все законодавство, зробити експертизу вже існуючого укриття в старому будинку, прорахувати їх. На його думку, аби все це зробити, потрібно 5–10 років.

Водночас, за словами співвласника групи компаній «Ковальська» С. Пилипенка, ізраїльська модель будівництва житла призведе до суттєвого здорожчання цін у новобудовах¹³. Проте, як наголошує інженер іС consulenten С. Коник, досвід більшості країн світу, які побудували потужні мережі укриттів, вказує на необхідність та доцільність використання цих об'єктів у мирний час. Це допоможе компенсувати витрати на будівництво та експлуатацію. Так, укриття використовуються як мистецькі галереї, музеї, спортивні зали,

¹² Українське радіо. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98830>.

¹³ Хмарочос. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/06/15/parlamentskyj-komitet-pidtrymav-proyekt-pro-stvorennya-merezhi-nadijnyh-ukryttiv-shho-vin-peredbachaye/>.

паркінги, складські приміщення тощо, розпорядження ці приміщення мають стати готовими виконувати захисні функції¹⁴.

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/15/688187>

Говорячи про те, якими саме мають бути нові укриття та бомбосховища, фахівці зазначають, що у кварталах старої забудови це можуть бути спеціальні бетонні бункери у дворах. Щодо того, де саме облаштовувати захищений простір – безпосередньо у квартирі, у межах поверху чи в підвалі, то, на думку доцентки кафедри міського будівництва Харківського національного університету міського господарства Т. Жидкової, необхідно подбати про те, щоб люди, які живуть у багатоповерхівках, могли дістатися до укриття. Для цього сам будинок має бути стійким до руйнування. Вона додала, що всередині будинку доцільно зробити міцний монолітний стовбур, де мають бути розміщені сходові клітки, ліфтовий хол та інші інженерні комунікації. І наголосила на важливості розміщення ліфтів у захищеному просторі, з аварійними генераторами, аби ними змогли скористатися маломобільні люди, щоб дістатися до укриття та і просто вийти з будинку¹⁵.

¹⁴ Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/06/15/688187/>.

¹⁵ Українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98901>.

Насамперед місцева в Україні, враховуючи загрози сьогоdnішніх воєнних реалій, вже почала працювати над розбудовою безпечного майбутнього. Так, станом на 13 травня виконком Львівської міської ради ухвалив рішення про нові принципи будівництва житла з урахуванням посиленої безпеки. Їх сформуливали на базі ізраїльського досвіду. Згідно з ними, в усіх багатоквартирних будинках, навчальних закладах та інших установах має бути підземний паркінг, облаштований для подвійного призначення. Частина приміщення має бути адаптована для комфортного перебування протягом певного часу з можливістю обігріву. Там, за рішенням виконкому, мають бути окремі санвузли, розкладні крісла, місце для зберігання харчів та резервуар для води. За словами головного архітектора Львова А. Коломєйцева, всі підземні приміщення рекомендується адаптувати для укриття населення, у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Забудовники мають передбачити щонайменше два виходи з підземного укриття у протилежні сторони будівлі. Тобто відтепер житло має поєднувати європейську якість та ізраїльську безпеку водночас. Безпосередньо

в будинку також передбачений безпечний простір. За словами міського голови Львова А. Садового, на кожному поверсі в межах квартири буде облаштована захисна кімната з мінімальною площею 9 м². Стіни і перекриття цього приміщення будуть з міцного армованого бетону. Вікна – зі сталевими віконницями. Двері мають витримати тиск ударної хвилі. Надалі у Львові планують працювати над убезпеченням вже збудованих будинків. А. Садовий наголосив, що дотримання цих стандартів забудовниками враховуватиметься при видачі містобудівних умов та обмежень і закликав уряд врахувати їх у державно-будівельних нормах. Міський голова зазначив, що прийняте рішення є революційним для всієї України. Львів зробив велику домашню роботу для вирішення пріоритетного питання – адекватного захисту цивільного населення в умовах війни¹⁶.

У проєкті Стратегії розвитку міста Києва до 2035 року також буде враховано виклики, загрози та наслідки для життєдіяльності столиці через війну. Зокрема, будуть актуалізовані пріоритети, оперативні цілі та завдання розвитку міста в умовах повоєнного стану з урахуванням посиленого безпекового компоненту та глобальних викликів відновлювального етапу. Проєкт Стратегії розвитку міста Києва до 2035 року буде гармонізовано з державними документами стратегічного характеру повоєнної відбудови та розвитку України¹⁷.

Взагалі з початку повномасштабної війни Росії проти України було зруйновано тисячі будинків. Тому тепер, як повідомив міністр інфраструктури О. Кубраков, українські міста та селища та вся інфраструктура будуть відбудовуватися з урахуванням нових реалій¹⁸.

¹⁶ Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/architecture-and-historic-heritage/291541-posylena-bezpeka-lviv-zaprovadzhuie-novi-standarty-budivnytstva-zhytla>.

¹⁷ Офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_proyekti_strategii_rozvitku_mista_kiyeva_do_2035_roku_vrakhuyut_vikliki_zagrozi_ta_naslidki_dlya_ekonomiki_stolitsi_yaki_vinikli_cherez_viyskovu_agresiyu_rosi_proti_ukrani/.

¹⁸ Delo.ua. URL: <https://delo.ua/uk/realty/zaxisni-kimnati-ukvartirax-ta-obov39yazkovii-pidzemnii-parking-u-lvovi-uxvalili-novi-standarti-budivnictva-397732/>.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що розгортання в Україні мережі захисних споруд цивільного захисту сьогодні є одним із ключових завдань для збереження людських життів під час воєнних дій. Для забезпечення безпеки громадян України треба суттєво збільшувати кількість захисних споруд та удосконалити їх технічно. Законопроєкт № 7398 спрямований на забезпечення захисту населення від вибухів, вибухових хвиль, ураження небезпечними хімічними, радіоактивними і біологічно небезпечними речовинами. Його реалізація вкрай важлива, враховуючи сусідство з такою агресивною і непередбачуваною країною як РФ, яка повністю ігнорує міжнародно визнані правила та звичай ведення війни, що суттєво підвищує ризики застосування зброї масового враження до України (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: вебпортал «Урядовий портал» (<https://www.kmu.gov.ua/news/oleksij-chernishov-vr-zareyestrivala-zakonoproekt-neobhidnij-dlya-rozbudovi-merezhi-civilnih-ukrittiv>); офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39666>); газета Верховної Ради України «Голос України» (<http://www.golos.com.ua/article/360442>); вебсайт «Закон і Бізнес» (<https://zib.com.ua/ua/151517.html>); вебсайт Finance.ua (<https://news.finance.ua/ua/v-ukraini-z-yavyt-sya-suchasna-systema-bomboshovyshh>); вебсайт «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/24/7348250/>; <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/8/7351257/>); вебсайт «РБК-Україна» (<https://daily.rbc.ua/ukr/show/kakom-sostoyanii-nahodyatsya-ukrainskie-ubezhishcha-1499778119.html>); вебсайт «КП в Україні» (<https://kp.ua/ua/life/a650078-bomboskhovishcha-abo-chomunam-varto-povchitisja-v-izrajilju>); вебсайт «Ділова столиця» (<https://www.dsnews.ua/ukr/world/pidzemne-misto-z-kafe-sportivnimitaydanchikam-i-cerkvami-yak-gelsinkigotuyutsya-do-mozhlivoji-viyini-z-rf-foto-video-17052022-459409>); вебсайт GLOSS.UA ([13](https://gloss.ua/ua/lifestyle/137829-majzhe-hotel-jak-vihljadajut-bomboskhovishcha-u-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

*finljandiji-foto-video); вебсайт «Європейська правда» (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/2/7140492/>); вебсайт «Українське радіо» (<http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98830>; <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98901>); вебсайт «Хмарочос» (<https://hmarochos.kiev.ua/2022/06/15/parlamentskyj-komitet-pidtrymav-proyekt-pro-stvorennya-merezhi-nadijnyh-ukryttiv-shho-vin-peredbachaye/>); вебсайт «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/06/15/688187/>); вебсайт Львівської міської ради ([*city-adm.lviv.ua/news/culture/architecture-and-historic-heritage/291541-posylena-bezpeka-lviv-zaprovadzhuie-novi-standarty-budivnytstva-zhytla\); офіційний портал Києва \(\[https://kyivcity.gov.ua/news/u_proyektu_strategi_rozvitku_mista_kiyeva_do_2035_roku_vrakhuyut_vikliki_zagrozi_ta_naslidki_dlya_ekonomiki_stolitsi_yaki_vinikli_cherez_viyskovu_agresiyu_rosi_protiv_ukrani/\]\(https://kyivcity.gov.ua/news/u_proyektu_strategi_rozvitku_mista_kiyeva_do_2035_roku_vrakhuyut_vikliki_zagrozi_ta_naslidki_dlya_ekonomiki_stolitsi_yaki_vinikli_cherez_viyskovu_agresiyu_rosi_protiv_ukrani/\)\); вебсайт Delo.ua \(<https://delo.ua/uk/realty/zaxisni-kimnati-u-kvartirax-ta-obov39yazkovii-pidzemnii-parking-u-lvovi-uxvalili-novi-standarti-budivnictva-397732/>\)\).*](https://</i></p></div><div data-bbox=)*

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Продовольчий терор як елемент гібридної війни

Гібридний характер війни, розв'язаної РФ проти України ще 2014 р., став загальноновизнаним фактом. При цьому список елементів цієї війни розширюється: на сьогодні очевидно складовою агресії глобального рівня стала загроза продовольчій безпеці, пов'язана з відсутнім обмеженням поставок продовольства насамперед зернових з України. Нагадаємо, загроза голоду головним чином стосується не стільки України, скільки держав-імпортерів, проте проблема торкнеться не лише безпосередніх споживачів українських продуктів (на прямих і опосередкованих ризиках для глобальної системи детально зупинимось нижче). Так, за оцінкою Генерального секретаря ООН А. Гутерріша, війна в Україні може приректи понад 20 % людства «на злидні, зубожіння та голод – найсерйозніші за останні десятиліття». Тривожні прогнози базуються на тому факті, що Росія та Україна постачають близько 40 % пшениці, що споживається в Африці, де ціни за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН вже зросли приблизно на 23 %.

Продовольча загроза спровокована відразу кількома факторами, що напряду пов'язані з російською агресією. По-перше, значне скорочення майбутнього врожаю в Україні. Його оцінка базована на розрахунках

посівних площ у зоні окупації чи активних бойових дій (країна втратила 25 % орних земель), з урахуванням динаміки здійсненої посівної-2022, а також, зважаючи на брак добрив і засобів захисту рослин. Тому оцінка ця досить песимістична: за прогнозами різних аналітиків, урожай пшениці в Україні планується як мінімум на 35 % нижчим, ніж минулого року. Так, провідна міжнародна аналітична компанія Caugros, за результатами аналізу супутникових знімків констатує, що «вторгнення Росії серйозно порушило сезон посіву пшениці». Caugros прораховує, що Україна (за сприятливих прогнозів) має потенціал для виробництва 21 млн т пшениці цього року (проти 33 млн т минулого року, з яких 20 млн т було експортовано). Українські аграрії намагались максимально пом'якшити втрати, зокрема, було здійснено реструктуризацію посівів з точки зору пріоритетності культур. Зокрема, було збільшено майже вп'ятеро посіви ярої пшениці (до 200 тис. га, порівняно з минулорічними 42 тис. га) – це менш вибаглива культура і водночас важлива для продовольчої безпеки. Проте загалом по зерновим у 2022 р. очікують на скорочення врожаю до 56 млн т, що стане найнижчим показником за останні 10 років і означатиме зменшення на 34 % до рекордного показника 2021 р.

Утім, вважати проблему відкладеною в очікуванні цьогорічного врожаю не варто: проблем достатньо й із зерновими 2021 р. Постачання пшениці вже серйозно зірвано боями: у березні уряд України встановив фактичну заборону експорту та обмеження на визначені продукти для запобігання внутрішній гуманітарній кризі.

Ще навесні повідомлялось про пошкодження внаслідок російських обстрілів до десяти зернохосвищ. Від початку війни, за підрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства України, знищено до 20 % українських елеваторів; понад 500 тис. т зерна Росія вкрала і вивезла з окупованих територій. Згідно з даними видання «Заборона», на початку року в Україні було приблизно 55 млн потужностей для зберігання зерна, сьогодні 13 млн з них уже втрачено: частково знищені ракетними та іншими ударами, частково опинились на окупованих територіях.

Проте навіть попри грабежі на окупованих територіях та знищення зернохосвищ, запаси українського зерна все ще дають змогу здійснювати експорт, так само, як і прогнозований історично малий урожай 2022 р. цілком забезпечить суттєвий ресурс зерна для продажу. Проблемою для цього експорту стає логістика: агресія з моря призвела до блокування портів, а ті транспортні канали, що залишились доступними, не дають можливості відвантажити такі обсяги товарної продукції за кордон (до війни морська торгівля забезпечували аграріям 90–95 % експорту). На сьогодні блокування Росією українського узбережжя Чорного моря не дає можливості Україні вивозити на світовий ринок близько 90 млн т виробленої аграрної продукції.

Розгортання альтернативних шляхів, зокрема, залізницею, впирається в логістичні обмеження. Нагадаємо, що доставка вантажів до країн Європи залізницею передбачає перевалку їх з вагонів, призначених для українських колій, до потягів, що курсують вужчими європейськими коліями. Так, поетапний перехід на європейську колію та інтегрування української залізниці до ЄС – серед планів українського уряду, але очевидно,

що на проблему поставок зерна в найближчі роки це мало вплине. «Навіть за інвестицій у будівництво інфраструктури залізничного транспорту, надходження необхідного рухомого складу і налагодження транспортування закордон залізницею, Україна не зможе повернутися до довоєнного рівня експорту агропродукції, доки не буде розблоковано та відновлено діяльність морських терміналів», – попереджає адвокатка К. Гупало. Тому навіть за найоптимістичнішими прогнозами експертів лише 20 % українського зерна вдасться експортувати без залучення морських перевезень.

Заблоковане українське зерно, окрім загрози голоду у світі та можливої соціальної нестабільності, тягне за собою й інші проблеми, вже безпосередньо українські. По-перше, сьогодні держава втрачає одне з основних джерел надходження валюти: торік загальна виручка від експорту українського зерна досягла 12,3 млрд дол. За даними Міністерства агрополітики, від нереалізованого експорту з портів Україна станом на початок літа вже недоотримала близько 1,5 млрд дол., а внаслідок втрати посівів, техніки та аграрної продукції на елеваторах – 8,5 млрд дол. Щодня через заблоковані порти Україна недоотримує прибутків у 170 млн дол.

По-друге, загрози із врожаєм 2022 р. стосуються не лише його зменшення, вже сьогодні гостро стає питання його зберігання: в Україні наприкінці червня почалися жнива, а для очищення поточного надлишку врожаю за наявних темпів експорту може, за оцінками фахівців, знадобитися щонайменше 10 місяців. «Цього року не буде приймання зерна на зберігання навіть за великі гроші... Порти забиті, елеватори забиті, виходу до моря немає, зернотрейдери не збираються відкривати приймання зернових – ніде зберігати. Ціни на зерно впали. За одну тонну зерна ледве дають 100 доларів замість 250 доларів, як раніше», – таку оцінку ситуації від аграріїв наводить видання «Тексти». Дійсно, без розблокування портів зібраний цього року врожай не буде де зберігати, адже багато елеваторів та зернохосвищ через бойові дії зруйновано, а

решта залишається наповненими. Наприкінці червня почав надходити новий урожай, хоч і менший за торішній, проте все одно значний, оскільки аграрії сіяли зерно навесні в повному обсязі та скрізь, де тільки можна. Уже восени кількість заблокованого в Україні зерна може збільшитись до 75 млн т за рахунок нового врожаю. У звичайному режимі Україна експортує до 7 млн т зерна на місяць, 80 % – через порти. Після 24 лютого та блокади узбережжя обсяги постачання впали приблизно до 1 млн т.

Тобто про нестачу продовольства на внутрішньому ринку наразі не йдеться. Як зазначає адвокат Д. Оносовський, Україна може забезпечити себе продовольством, засіявши лише 30 % посівних площ. Проте такий розклад передбачає лише виживання, причому прямо сьогодні. Яким буде розклад в умовах наступного сезону – питання настільки ж серйозне, наскільки тривожне. Чи зможуть наші фермери «підняти» наступний сезон за відсутності чи жорсткої обмеженості ринків збуту? Як такі потрясіння переживе галузь?

Окреслена проблема має не стільки військовий чи навіть економічний вимір, а є істотним чинником глобальної безпеки.

Це, по-перше, вже згадана вище проблема голоду. Оскільки Україна та Росія є основними джерелами зерна в Середземномор'ї та на Близькому Сході (Ліван, Туніс, Лівія, Єгипет імпортували з Причорномор'я від половини до 2/3 продовольства), знайти альтернативу зрваним поставкам буде або вкрай складно, або неможливо взагалі.

Це при тому, що, за даними ООН, впродовж останніх років – від 2014 до 2020 – кількість голодуючих у світі зросла з 607 до 811 млн. Варто нагадати, що це були роки рекордних врожаїв, тож занепокоєння і навіть паніка в «проблемних» регіонах цілком зрозуміла. Показовий нюанс: близько половини з понад 20 млн т зерна, заблокованих у портах України в результаті російської агресії, призначалася для потреб Всесвітньої продовольчої програми ООН. Тому так, дії Росії, яка продовжує морську блокаду, краде українське зерно з тимчасово окупованих територій України

та бомбить українські сховища із зерном, загрожують світу виникненням глобального голоду.

Світ вже реагує на загрозу: від початку війни до 30 держав заявили про обмеження на експорт продуктів харчування (Індія зробила це не першою, просто вона найпомітніша як впливовий експортер продовольства, зокрема, найбільший у світі виробник пшениці). За оцінкою рейтингового агентства Fitch Solutions, нинішній рівень протекціонізму в сільському господарстві перебуває на найвищому рівні із часів кризи 2007–2008 рр.

Бойові дії в Україні не лише порушують ланцюжки поставок, а й викликають стрімке зростання цін на пальне та транспортування продуктів харчування. «Витрати на транспортування доступного імпорту досягли рекорду, а це найсильніше відбивається на найбідніших верствах населення і сіє насіння політичної нестабільності та заворушень в усьому світі», – наголошують в ООН. Проте прирівнюються ще дві складові проблеми. По-перше, ціна на пшеницю впливає на соціальну та політичну стабільність. Нинішні перебої в постачанні відбуваються на тлі дворічного максимуму цін на пшеницю після кількох років посухи в Північній півкулі. За даними моніторингу ООН, світові ціни на продовольство зросли більш ніж на 70 % із середини 2020 р. та близькі до рекордних.

Європейські чиновники вже цілком логічно заговорили про те, що брак продовольства, зумовлений війною в Україні, загрожує новою хвилею міграції з Африки та Близького Сходу, повідомляє Reuters. Польський аналітик В. Репетович у своєму аналітичному звіті «Голод, міграція та дезінформація: попереду важкі часи» взагалі прогнозує «ланцюгову реакцію, що переросте у величезне протистояння». За його прогнозами, 2023 р., імовірно, буде ще гіршим за нинішній, бо «світ охопить голод, ... а потім міграція в безпрецедентних масштабах, активована, зокрема Росією, і масована війна в інформаційному просторі». Посилаючись на нещодавні конференції Strategic Ark і Three Seas One Opportunity, він акцентує питання впливу РФ в Африці та контролю над міграційними

і контрабандними маршрутами з можливістю стимулювати джихадистську загрозу Європі.

Якщо врахувати менш обговорювані, але очевидні прояви гібридної природи продовольчої війни, можна впевнено стверджувати, що йдеться про умисне створення Росією проблеми глобального масштабу задля посилення власних позицій. Маємо на увазі інформаційний супровід, зокрема, звинуваченнями України у провокуванні голоду, «небезпечності українських портів» (нагадаємо, РФ зберігає досить серйозний вплив, у тому числі й інформаційний, у регіонах, що загрожені голодом), а також вимоги зняти санкції задля глобальної продовольчої безпеки та спроби «протиснути» через посередників (наприклад, Туреччину) різні варіанти розблокування чорноморської торгівлі, в основі яких – поступки України.

Наведені складові російської агресії дають підстави говорити про «продовольчий тероризм» з боку РФ. У виступах як українських очільників, так і представників міжнародних організацій неодноразово звучало саме таке означення проблеми. Так, про «терор на продовольчому ринку, причому в глобальному масштабі» згадав у своєму зверненні 29 травня Президент України В. Зеленський. Нагадавши, що Україна є «надзвичайно потужним виробником і постачальником їжі для світу», Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль наголосив: вперше за останні 100 років зафіксовано ситуацію, коли одна держава блокує порти іншої задля створення кризової продовольчої ситуації у світі. Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен у зверненні до Європарламенту підкреслила: продовольство стало частиною арсеналу терору Росії. «Це холодна, безсердечна і розважлива облога Путіним одних з найбільш вразливих країн і людей у світі», – цитує CNN слова чиновниці. Говорячи про «найбільш вразливих країн і людей у світі», Урсула фон дер Ляйен фактично розвиває побоювання функціонерів ООН, які ще у квітні почали попереджати про можливу (на сьогодні виглядає, що невідворотну) «продовольчу катастрофу».

Голова Європейської ради Ш. Мішель звинуватив Кремль у тому, що він «перетворює

постачання продовольства на зброю та оточує свої дії павутиною брехні в радянському стилі».

В інтерв'ю французькому виданню Journal du Dimanche високий представник ЄС Ж. Боррель заявив, що «Росія використовує зернову блокаду як зброю, всі повинні бути свідомими цього». На підтвердження висновку про використання Росією ситуації для інформаційних провокацій, варто звернутись до риторики єврочиновника. «Європейський Союз не забороняв експорт українського зерна або експорт російського зерна, або добрив. Але хто бомбить зернові елеватори, хто знищує врожай або краде його? Це робить ЄС чи ж Росія? Хто блокує українські порти своїми військовими кораблями – ЄС чи ж Росія?». «Наші санкції не стосуються основних продовольчих товарів. Вони не зачіпають торгівлю зерном або іншими продуктами харчування між росією та третіми країнами. Тож давайте дотримуватися правди. Ми маємо справу з агресією, яка підживлює продовольчу кризу, і нічого більше», – наголосила президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляйен.

Отже Росія, окрім створення проблем із продовольством, ще і формує навколо дискурсу «делегування провини», розгорнувши шалену пропагандистську кампанію, намагаючись звинуватити ЄС та його політику санкцій у глобальній продовольчій кризі. Попри маніпулятивність (очевидну для Заходу і України), слід враховувати, наскільки сильним є антиімперський та антизахідний ресентимент саме в тих регіонах, яким загрожує голод і не виключати, що подібні маніпуляції знаходять там свою аудиторію.

Зрозуміло, що проблема потребує вирішення, причому реально розв'язати її, а не полегшити, може лише розблокування тим чи іншим способом морських портів. Наявні в інформаційному полі плани розблокування варіюються навколо декількох напрямів. Це, по-перше, запровадження військового стримування присутності російського флоту в територіальних водах України. Тут йдеться про забезпечення ЗСУ протикорабельними ракетами наземного, повітряного та морського базування, які здатні стримувати дії російських

ВМС. По-друге, перебування в Чорному морі військових кораблів НАТО для організації гуманітарних морських конвоїв.

Слід також врахувати необхідність знешкодження морських мін (на це знадобиться орієнтовно три–чотири місяці). Власне, досвід Другої світової війни засвідчує, що за необхідності кораблі можуть ходити коридором, розчищеним тральщиками. Утім, розмінувати підступи до України, покладаючись на обіцянки РФ «не зловживати своєю військово-морською перевагою, якщо міни будуть видалені з українських портів», навряд чи хтось погодиться.

Водночас сумнівно досить голосно презентовану на початку літа «ініціативу Туреччини» розроблено «під егідою ООН» дорожньою картою з вивезення 20 млн т зерна та інших продуктів із блокованих портів України, варто розглядати, як реальний комплекс заходів із вирішення проблеми. Логічніше це робити в контексті гібридної війни (інформаційної її складової). Нагадаємо, ішлося про створення в Стамбулі «центру вивозу продукції, який регулюватиме нюанси взаємодії РФ і України у вирішенні питань маршруту, розмінування акваторії, страхування та безпеки кораблів».

Список «що не так» у цій, з дозволу сказати, «дорожній карті», досить великий: Туреччина навряд чи може виступати безстороннім посередником (зважаючи на рівень саме продовольчого товарообігу з РФ та звинуваченнями щодо участі в продажу/покупки краденого в Україні зерна); «узгодження» чого б то не було поза українською участю; неприйнятний (навіть для обговорення) рівень гарантій безпеки (Анкара запропонувала допомогти розмінувати території навколо одеського порту, а також супроводжувати українські зерновози до певної точки в Чорному морі, з передачею під контроль російським кораблям для супроводу до протоки Босфор). Судячи з реакції як України, так і міжнародних організацій, декларативний характер проведеної інформаційної кампанії навколо ініціативи очевидний всім зацікавленим гравцям. Фактично єдиним її результатом стали заяви РФ з перекладанням відповідальності за

майбутню кризу на Україну та «колективний Захід»

Узагальнюючи висловлені оцінки і пропозиції щодо розблокування чорноморської торгівлі, можна виділити кілька ключових пунктів. По-перше, дійсно вагомими гарантіями безпеки судноплавства на Чорному морі можуть дати Велика Британія і/або США. «Лише одне врятує світ від голоду: патрулювання Чорного моря військовими кораблями, які оберігають морські шляхи», – заявив заступник міністра економіки України Т. Качка. Також надання Україні протикорабельної зброї в такій кількості і з такими характеристиками, що унеможливить спроби штурму узбережжя, може бути вагомим аргументом для розблокування. По-друге, умови вивезення продовольства, у т.ч. і достатність заходів безпеки, може визначати виключно Київ, так само, як і зберігати повний контроль поставок з можливістю його зупинки в разі виникнення загроз (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: вебсайт «ЛігаБізнес» (<https://biz.liga.net/ua/all/all/article/rf-meshaet-nam-kormit-mir-blokiruet-more-krushit-infrastrukturu-kak-setim-spravitsya>); вебсайт «Ракурс» (<https://racurs.ua/ua/n171043-ssha-vidpovily-na-prodovolchyyshantaj-rosiyan-vy-vykorystovuiete-zerno-yak-zbrou.html>); вебсайт «АрміяІнформ» (<https://armyinform.com.ua/2022/05/17/yak-prypynyty-blokvannya-morskyh-portiv-ukrayiny>); вебсайт «Тексту» (<https://texty.org.ua/articles/106973/khlib-v-ukrayini-bude-ale-boroshno-i-olijamozhut-podorozhchaty>); вебсайт Kayrros (<https://www.kayrros.com/blog/ukraines-wheat-harvest-to-drop-by-one-third>); вебсайт Mind.Ua (<https://mind.ua/publications/20242913-temni-koridori-chomu-provalilisya-zernovi-peremovini-v-turechchini>); <https://mind.ua/publications/20243122-kozhenza-sebe-chim-zagrozhuut-svitu-obmezhenyana-eksport-produktiv-harchuvannya>); вебсайт Reuters (<https://www.reuters.com/world/europe/europes-south-expects-over-150000-migrant-arrivals-this-year-minister-2022-06-04>); вебсайт «Заборона» (<https://zaborona.com/interactive/russian-war-inpacts>); вебсайт «Борисфен Інтел» (<https://bintel.org.ua/analytics/golod-migraciya-ta-dezinformaciya-poperedu-vazhki-chasi>)).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Обсерваторія демократії

Залишити не можна відкликати: де у законопроекті про «очищення» місцевих рад забули поставити кому

20 червня рішенням апеляційного суду була заборонена «Опозиційна платформа – За життя». Водночас, сама по собі заборона партії не мала юридичних наслідків як для народних, так і для місцевих депутатів, обраних від ОПЗЖ. І якщо нардепи, які встигли утворити на руїнах ліквідованої фракції ОПЗЖ цілих дві нові депутатські групи, мають конституційний імунітет від позбавлення мандатів, то для відкликання місцевих депутатів достатньо проголосувати відповідний законопроект простою парламентською більшістю (226 голосами).

У той же день, 20 червня, такий законопроект №7476 («Про внесення змін до деяких законів України щодо наслідків ухвалення судом рішення про заборону політичної партії для статусу депутатів місцевих рад») було зареєстровано в парламенті. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії» розкриває зміст цього документу та моделює політичні наслідки його можливого ухвалення Верховною Радою на прикладі одного з базових для забороненої ОПЗЖ регіонів – Харківщини.

Від заборони партій – до відкликання її депутатів

Дискусії щодо позбавлення мандатів депутатів від «проросійських» партій активізувалися ще в березні, після рішення Ради національної безпеки та оборони про «призупинення» діяльності 11-ти політичних сил. Фокусування на ОПЗЖ пояснювалось тим, що це була єдина «призупинена» партія з парламентською фракцією та багатотисячним представництвом у місцевих радах.

У нашому березневому матеріалі «Переоформатування українського політичного

поля: крах “проросійського” блоку» один із висновків стосувався необхідності досконалого в юридичному сенсі фундаменту будь-яких рішень та дій, які не можуть обґрунтовуватись лише політичною доцільністю чи суспільним запитом. І треба відзначити, що влада пішла саме правовим шляхом: спочатку парламент проголосував у двох читаннях та в цілому за законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій», розширивши перелік підстав для заборони партій та скоротивши можливі строки судового розгляду відповідних справ.

Важливо, що хоча багато ЗМІ та громадських активістів й інтерпретували цю новину 3 травня як «Верховна Рада проголосувала за заборону проросійських партій» – цього не сталося. Парламент не перебирав на себе функції судової влади, не прописував у законі назви конкретних партій, і кінцеве слово щодо кожної заборони залишалося саме за судом. А влітку Восьмий апеляційний суд Львова послідовно виніс рішення стосовно низки проросійських партій, 20 червня дійшовши і до найбільшої з них – ОПЗЖ.

Разом із тим, для депутатів від ОПЗЖ, більшість з яких не були членами партії, саме по собі це рішення не мало жодних правових наслідків. Так, у Верховній Раді фракція ОПЗЖ перестала існувати ще в травні, але ані цей факт, ані заборона партії не вважаються підставою для втрати мандатів для обраних від ОПЗЖ в 2019 році нардепів. Стаття 81 Конституції наводить вичерпний перелік причин припинення повноважень народних депутатів, і заборони партії-суб’єкта висування серед них немає. З огляду на політичні аспекти і те, як більшість із цих нардепів зараз активно допомагає владі своїми голосуваннями, малоймовірно, що варто очікувати на якісь спроби внесення змін до Конституції (а навіть якщо так – цей процес потребує не лише 300

* Збережено стиль і граматику оригіналу

голосів, але й двох сесій, тобто календарно це вже стає більш віддаленою перспективою).

В більшості місцевих рад, де ОПЗЖ мала представництво, фракції також саморозпустилися, і депутати або залишилися у статусі позафракційних, або утворили нові депутатські групи. Саме цей факт відсутності будь-яких наслідків від заборони ОПЗЖ для її депутатів найбільше обурював багатьох представників громадянського суспільства. Відповідно, в дискусії щодо відповідальності для обранців від заборонених партій двома полюсами стали пропозиції:

1.залишити все, як є, не вводити жодної колективної відповідальності, а позбавляти мандатів тих депутатів, відносно яких є вирок суду (зокрема, щодо фактів державної зради або колабораціонізму);

2.доопрацювати законодавство і запровадити автоматичне позбавлення мандатів для усіх депутатів місцевих рад, які були висуванцями заборонених партій.

Зважаючи на дуже різні персональні траєкторії діяльності депутатів після початку повномасштабної війни, деє посередині з'явився варіант автоматично позбавляти мандатів лише тих депутатів, які не написали заяви про добровільний вихід із фракцій заборонених партій (і тут починався вже новий етап дискусій щодо дедлайну – коли така заява повинна слугувати імунітетом, а коли вважати її запізнілою).

При виборі найбільш радикального варіанту з колективною відповідальністю усіх обранців виникла проблема кворуму в місцевих радає. Стаття 45 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає, що рада є повноважною в разі обрання не менш як двох третин від загальної чисельності депутатського корпусу. З іншого боку, в цій же статті є примітка (частина шоста), що при втраті кворуму в «2/3» рада продовжує виконувати свої обов'язки, якщо на засіданні присутні більше половини депутатів від загального складу ради.

За оцінками нардепа Віталія Безгіна, автоматичне припинення повноважень обраних від заборонених партій депутатів створить 91 кейс втрати кворуму «2/3» у різних місцевих

радах (що унеможливилює ухвалення, зокрема, деяких земельних рішень), а в 19-ти випадках такі депутати взагалі складають більшість – тобто робота ради буде повністю паралізована. З іншого боку, в умовах воєнного стану цю проблему можна було б тимчасово вирішувати, створюючи в населеному пункті військову адміністрацію та делегуючи їй повноваження ради.

А 17 червня той же депутат Безгін повідомив, що Кабінет міністрів визначився з концепцією щодо наслідків для місцевих депутатів від заборонених партій і найближчими днями урядовий законопроект буде зареєстровано в парламенті. На сайті Мінрегіону того ж дня з'явився реліз, з тексту якого до кінця не було зрозуміло, чи зважився уряд на найбільш радикальний варіант, або ж залишить лазівки для депутатів, які вчасно вийшли з фракцій.

«Однією з підстав дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради є набрання законної сили рішенням суду про заборону діяльності політичної партії, від якої він висувався та був обраний, а також його входження до депутатської фракції місцевої організації політичної партії, діяльність якої заборонено за рішенням суду, що набрало законної сили».

Такі публічні формулювання на сайті Мінрегіону залишили простір для двох протилежних трактувань. Або «однією з підстав» для втрати мандата є факт висування від ОПЗЖ та інших заборонених партій, а «іншою підставою» є входження до фракцій таких партій – тоді оця перша підстава вже є достатньою умовою для автоматичного виключення всіх депутатів (мова про понад 4 тисячі осіб). Або ж «однією з підстав» є комбінація з двох умов – висування плюс поточне входження до фракції – і тоді усі, хто вчасно припинив свої зв'язки з фракціями заборонених партій, не потрапляють під дію анонсованого закону.

«А також входження»: як просто все ускладнити

Вранці 22 червня на сайті Верховної Ради з'явився текст зареєстрованого під номером №7476 урядового законопроекту. Але інтриги від того не поменшало – ключовий момент у

тексті ніби навмисно виписаний максимально двозначно. Так, законопроект вносить зміни до статті 5 Закону «Про статус депутата місцевих рад», яка регламентує дострокове припинення повноважень депутатів. Проте залишається та ж проблема, що й в публікації Мінрегіону – незрозуміло, чи потрапляють під дію Закону депутати, які встигли вийти з фракцій заборонених партій.

Абзац, який пропонується додати до переліку підстав дострокового припинення повноважень (без заміщення депутата іншим), сформульовано наступним чином:

«Набрання законної сили рішенням суду про заборону діяльності політичної партії, від місцевої організації якої була обрана відповідна особа депутатом місцевої ради, а також входження депутата до фракції місцевої організації політичної партії, діяльність якої заборонена за рішенням суду».

Двозначне «а також» знову збиває з пантелику – чи підставою вважається комбінація з двох умов (обрання від партії + входження до фракції), чи це дві різні підстави. Зважаючи на те, що в 5-й статті Закону «Про статус депутата місцевих рад» кожна підстава пронумерована і виписана окремим абзацом, за логікою, і цей новий запропонований в законопроекті №7476 абзац є єдиною підставою з двох умов. І якщо так – це гарна новина для тих депутатів, які встигли вийти з фракцій заборонених партій (спойлер – встигли майже усі на рівні обласних рад та міських рад обласних центрів, що робить законопроект №7476 в плані заявленого «очищення» звичайною «мильною бульбашкою»).

Щоправда, можливе і друге різночитання щодо вжитої у законопроекті категорії «входження». З одного боку, «входження» можна розуміти актуально – тобто чи входить зараз депутат до фракції забороненої партії. Але є і більш радикальне трактування – факт виходу з фракції (або її саморозпуску) не відмінє факту входження до неї в минулому. І тоді маємо зовсім протилежну картину і погані новини для місцевих депутатів, які розраховували обмежитися «ребредингом» своєї фракції.

Примітно, що у своїй публікації на сторінці у facebook нардеп Віталій Безгін (голова підкомітету ВРУ з питань адміністративно-територіального устрою, який, зокрема, презентував і цей законопроект) визнає цю наявність різночитань у формулюваннях стосовно депутатів, які вийшли з фракцій заборонених партій. Хоча у коментарях додає, що особисто він тлумачить діюче формулювання як таке, що стосується усіх без виключення обранців, але називає це питання «предметом дискусії».

У свою чергу, заступник голови Мінрегіону В'ячеслав Негода щодо депутатів, які вийшли з фракцій, зазначає наступне: «Логіка законопроекту – всі, хто обраний від забороненої судом партії, позбавляються мандату і обнуляються партійні списки...<>... це (згадка про фракційність) стосується тих, що не обиралися від забороненої партії але увійшли до партійної фракції – вони також на вихід». Останнє уточнення Негоди є актуальним для малих громад (до 10 тисяч осіб), де депутатами могли ставати самовисуванці, які потім утворювали фракції і депутатські групи. Водночас, однозначність публічних роз'яснень заступника міністра в facebook все ж не знаходить свого відображення безпосередньо в тексті законопроекту чи в пояснювальній записці.

Так чи інакше, законопроект наразі лише на початку свого шляху до статусу прийнятого закону, а значить – текст ще може змінюватись. І це як раз той випадок, коли від однієї коми чи сполучника залежить реальний зміст усіх трьох сторінок і конкретні наслідки для тисяч депутатів та сотень місцевих рад, яких цей законопроект стосується.

Перспективи радикальної версії №7476 для Харківщини

Питання відкликання депутатів місцевих рад від ОПЗЖ має неабияку актуальність саме для Харківщини, де за підсумками виборів 2020 року ця партія здобула велике представництво, а в 13-ти громадах – взагалі сформувала найбільші фракції. На неокупованій зараз частині області це – Зміївська, Первомайська та Чугуївська міські ради, а також Сахновщинська, Роганська,

Солоницівська і Новопокровська селищні ради. На тимчасово окупованій частині – Вовчанська, Куп'янська, Ізюмська міські та Борівська, Дворічанська, Великобурлуцька селищні ради.

Серед громад на неокупованій території особливо гостро питання «партійної люстрації» стоїть у Роганській громаді, де від ОПЗЖ було обрано селищну голову Марію Черненко (у законопроекті №7476, до речі, мова йде лише про депутатів – голів громад він не зачіпає), а також у Люботині, де від цієї ж політичної сили обрався секретар міськради Володимир Гречко.

Звичайно, особлива увага прикута до Харківської обласної та міської рад. За результатами виборів у жовтні 2020 року ОПЗЖ сформувала в обох радах другі за чисельністю фракції (на 29 і 19 мандатів відповідно), але в травні 2022-го обидві фракції саморозпустилися (в обох випадках частина депутатів увійшла до новоутворених груп «Відновлення України»). Також у міській раді Харкова мала представництво інша заборонена політична сила – «Партія Шарія» (7 депутатів, двоє з яких вийшли з фракції ще до початку повномасштабної війни).

Важливим моментом у законопроекті №7476 є те, що гіпотетичне позбавлення мандатів депутатів від заборонених партій пропонується без їхнього заміщення – звідси і можливі проблеми з кворумом. І хоча у жодній з 56-ти громад області обранці від заборонених партій не склали абсолютну більшість, варто розрізняти юридичну повноважність (навіть, у мінімальному розумінні не 2/3, а 50%+1) і реальну спроможність збирати цей кворум на засіданнях (навіть, дистанційних).

Якщо в умовній місцевій раді на 26 мандатів після «очищення» залишиться 16-18 депутатів, то є великі сумніви стосовно їхньої можливості проводити сесії. По-перше, окрім імовірної колективної відповідальності для обранців від заборонених партій, є факти державної зради (відповідно, втрати мандатів) від представників інших політичних сил. По-друге, навіть на дистанційній сесії обласної ради в травні з різних причин не з'явилося близько 20% депутатів від різних партій, а на низовому

рівні місцевих рад цей відсоток може бути ще більшим.

У той же час, законопроект №7476 передбачає передачу повноважень місцевої ради створеним військовим адміністраціям населених пунктів лише у випадку, коли в раді де-юре залишається менше половини депутатів (тобто, це не випадок громад Харківщини). Відповідно, у випадку позбавлення мандатів без заміщення є ризик отримати велику кількість місцевих рад, які арифметично матимуть кворум, формально матимуть повноваження і обов'язки, але реально не зможуть їх виконувати через фактичні труднощі з мобілізацією депутатського корпусу.

Більш системне уявлення про можливі наслідки позбавлення мандатів без заміщення на прикладі 17-ти міських громад Харківщини можна скласти з наступної діаграми:

Звичайно, важко моделювати сценарії майбутньої роботи міських рад у Харківському регіоні, який сьогодні розрізаний рухомою лінією фронту і щодня піддається обстрілам. Ще важче цю арифметику застосовувати до тимчасово окупованих громад, в частині з яких відбулася «мультипартійна» державна зрада, і питання очищення не обмежується депутатами від ОПЗЖ чи «Партії Шарія».

Вочевидь, після деокупації в таких громадах будуть створені військові адміністрації населених пунктів, а місцеве самоврядування в його цивільному вигляді повернеться вже після завершення воєнного стану. Якщо це станеться в найближчі два роки, то виникне необхідність у проведенні позачергових виборів міської ради та в деяких випадках – голови громади. Але все це буде вже після перемоги, а найближчими тижнями Верховна Рада повинна визначитися, що ж вона насправді планує робити з депутатами місцевих рад від заборонених партій – дійсно відкликати, усвідомлюючи всі наслідки, чи лише створювати ілюзію з метою політичного піару центральної влади.

Висновки

Анонсуєчи появу урядового законопроекту про наслідки заборони партій для обраних від неї депутатів, очільник Мінрегіону ексхарків'янин Олексій Чернишов на своїй fb-сторінці гучно

заявив: «Будемо гнати с...м віником місцевих депутатів антидержавницьких політичних сил!». Утім, опублікована 22 червня на сайті ВРУ редакція законопроекту №7476 менш рішуча та однозначна, ніж яскраві PR-заяви міністра. В цій початковій версії документу обрані такі формулювання, які залишають простір для протилежних трактувань ключового питання – чи втрачатимуть мандати депутати, які були обрані від заборонених партій, але вже вийшли з відповідних фракцій. Швидше за все, це свідчить про відсутність на сьогоднішній день кінцевого політичного рішення в офісі президента та готовність до неформальних переговорів з усіма зацікавленими суб'єктами.

З огляду на весь спектр можливих рішень цього питання і норми міжнародного права, зробити критерієм збереження мандату добровільний вихід із фракції – не найгірше рішення. Але воно (якщо в законопроекті мається на увазі саме це) потребує жорсткого календарного обмеження, бо умовний вихід із фракції ОПЗЖ наприкінці лютого та вихід у травні після розпуску парламентської фракції – це зовсім різні ситуації, які потребують різної оцінки.

«Коллективна відповідальність за замовченням» і автоматичне позбавлення мандатів з позицій презумпції вини усіх обраних від заборонених партій місцевих депутатів (які, до речі, в 2020-му були позбавлені можливості самовисування) є більш сумнівним із правової точки зору шляхом, який, водночас, значно ближчий до суспільних очікувань. Наслідком стануть не лише великі складнощі з реальним, а не теоретичним кворумом у багатьох місцевих радах (і цю ситуацію законопроект не враховує, запроваджуючи військові адміністрації виключно у випадку відкликання більшості депутатів), а й тисячі позовів як до українських, так і до міжнародних судів із великими шансами на задоволення. Якщо ж все таки політична воля державної влади зведеться до такого рішення, варто розглянути або зниження кворуму на період воєнного стану, або можливість пропорційного заміщення вакантних мандатів кандидатами від інших партій, що подолали бар'єр, аби унеможливити

паралізацію місцевого самоврядування через відсутність реального кворуму.

Разом із тим, сьогоднішня позиція ініціаторів законопроекту виглядає як спроба всидіти на двох стільцях – максимально пропіаритися, заграючи із суспільним запитом на «очищення» місцевих рад, і при цьому де-факто залишити лазівки, щоб це не зробити, а примусити «підвішених» депутатів до політичної лояльності. Яскравий приклад такої неформальної домовленості вже реалізується у Верховній Раді, де новоутворені на базі ОПЗЖ депутатські групи стали де-факто молодшими партнерами по коаліції для «Слуги народу». Напевно, декілька місяців тому було б важко собі уявити, як Юрій Бойко, Нестор Шуфрич та інші «екс-регіонали» стануть головними провідниками гендерної проблематики і «золотою акцією» для ратифікації Стамбульської конвенції, але це сталося. На щось подібне, ймовірно, «Слуга народу» розраховує і на місцевому рівні – цілковита лояльність депутатів від ОПЗЖ (які залишились в країні) з кожного питання або позбавлення мандатів. Логіка тут зрозуміла: сам факт появи законопроекту №7476 частково виглядає елементом політичного шантажу, а його неоднозначна початкова редакція – натяком на ще наявну можливість співпраці. І під хайповими закликами «гнати віниками» тисячі депутатів від заборонених партій їхніх місцевих керівників цими «фейсбучними віниками» наполегливо запрошують за стіл перемовин, бо до прийняття законопроекту в цілому часу ще вдосталь (https://lb.ua/blog/observatory_democracy/521115_zalishiti_mozhna_vidklikati_de.html). – 2022. – 24.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Тарас Кремінь, уповноважений із захисту державної мови, народний депутат України VIII скликання

Дерусифікувати – означає оздоровити українську ідентичність

Світ уважно продовжує слідкувати за тим, яким тернистим шляхом утверджується

українська ідентичність та посилюється українська мова як державна.

Темою номер один провідних медіа світу цього тижня стали проголосовані Верховною Радою України три закони, що мають встановити суворі обмеження на російські книги та музику – це заборона розповсюдження російських книг, а також відтворення чи виконання російської музики пострадянської епохи. Дехто з аналітиків навіть зауважив, що цими документами, за які віддала голоси парламентська конституційна більшість, буде завершено 400-літній лінгвоцид росіян в Україні.

Нагадаю, що один із ухвалених законів забороняє звучання російськомовної музики на публіці, на телебаченні та радіо, збільшує національні квоти на українськомовну музику та мовлення на телебаченні та радіо.

Інший – забороняє друкувати книги, написані російськими громадянами, якщо автори не відмовляться від російських паспортів і не стануть громадянами України. Він також блокує в'їзд або розповсюдження книг, надрукованих у росії, Білорусі та на окупованій території України.

І, зрештою, закон про стимулювання розвитку українського книговидавництва і книгорозповсюдження сприятиме формуванню сильної і спільної для всієї держави української ідентичності, зростання культурного і освітнього рівня громадян та поширенню національного культурного продукту – зокрема українських книжок.

Імплементация ж ухвалених законів продовжить зміцнювати бастион атрибуту української державності – мову титульної нації.

Звісно, і цього разу не обійшлося без істерики московії, яка, втім, триває століттями. Що чіткіше проглядаються контури України в процесі позиціонування себе у світі як незалежної держави, тим гучніше лунають «стинання» росії, тим провокативніші й нахабніші її постулати та дії.

І останні роки рф, без натяку на залишки совісті, звинувачує Україну в «смертному гріху» – упевненому утвердженні своєї рідної мови як державної.

Отже, прокремлівські ЗМІ захлинаються від люті, стверджуючи, що наша політика щодо закріплення української мови в повсякденному житті пригнічує велику кількість російськомовних в Україні, чії права москва «відстоює» під час, як вона називає, своєї «спеціальної військової операції».

Хоча кривава агресія цієї ментально вбогої держави викликала в українців зворотні процеси – з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну чимало російськомовних перейшли на українську аби не ототожнювати себе з орками.

Газета The New York Times зазначає, що чимала кількість російськомовних в Україні є наслідком багатовікового домінування її потужнішого і нахабного сусіда. Американське видання називає ці закони «демонстрацією Києва лютого дистанціювання від російської культури».

Водночас, Guardian переконана в тому, що «процес, який раніше називали «декомунізацією», а тепер частіше називають «дерусифікацією», необхідний для скасування багатовікової політики, спрямованої на руйнування української ідентичності».

Для журналістів агентства Reuters нові правила є останньою главою на довгому шляху України до позбавлення спадщини сотень років правління Москви. CNBS зауважує: закони набудуть чинності за умови їхнього підписання президентом Володимиром Зеленським. «Немає жодних ознак того, що він проти», – уточнили у виданні.

Росія боїться української мови, як надпотужної зброї у сьогоднішній війні. Вона боялась її завжди. І так само, як нині, протягом століть москва нищила українську мову, її носіїв і захисників. Сьогодні ми переписуємо сценарій невдач і програшів, котрих зазнавали в попередні століття. Переписуємо рішуче, твердо, впевнено, мужньо і остаточно, курсуючи до нових державницьких вимірів. А мовне питання в цьому сценарії провідне. Адже українська мова також є прикордонником рубежів нашої країни (https://lb.ua/blog/taras_kremin/521135_derusifikuvati-oznachaie_ozdoroviti.html). – 2022. – 24.06).

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Володимир Шевченко, генеральний директор Моторного (транспортного) страхового бюро України

Більше українських автовласників зможуть скористатись європротоколом для оформлення ДТП

Це стане можливим завдяки тому, що з 1 липня ліміт (максимальний розмір) виплати за шкоду, заподіяну майну потерпілих, у разі оформлення ДТП з використанням європротоколу, зростає з чинного зараз розміру в 50 тис. грн. до 80 тис. грн. Новий розмір ліміту діятиме для всіх договорів ОСЦПВ, незалежно від дати їх укладання.

Таке рішення прийняв Національний банк України за поданням Моторного (транспортного) страхового Бюро України.

Нагадаю, що європротокол – це спрощений спосіб оформлення ДТП без участі співробітників Національної поліції. Таку ж саме назву носить і спеціальний бланк повідомлення про ДТП європейського зразку, який заповнюється водіями-учасниками дорожньої пригоди на місці, де вона сталась. Потім бланк європротоколу надається страховику та стає підставою для виплати страхового відшкодування потерпілій стороні.

Бланк європротоколу зобов'язана видати страхова компанія, з якою укладений договір ОСЦПВ, незалежно від того придбав автовласник звичайний «паперовий» поліс чи електронний.

Тож при укладанні договору не забувайте нагадати співробітникам страхової компанії про необхідність надання вам бланку європротоколу.

Якщо з якихось причин на момент аварії автовласник не має бланку європротоколу, то за наявності планшету чи смартфона зручно скористатись електронним європротоколом через веб-інтерфейс <https://dtp.mtsbu.ua> або опцією в мобільному додатку «Мій поліс» <https://myopolis.io>. Всі електронні сервіси МТСБУ безперерійно працюють навіть за умов воєнного часу.

МТСБУ багато разів розповідало автовласникам про переваги використання європротоколу. В першу чергу – про заощадження часу на оформлення ДТП, тому що не потрібно чекати на прибуття співробітників Національної поліції та про економію грошей через відсутність необхідності сплачувати штраф (340 грн.) за порушення правил ДТП.

Зараз, під час війни, коли пересування автошляхами може бути ускладнено, а частина представників Національної поліції залучена до оборони країни, можливість оформити ДТП самостійно набуває особливого значення.

Минулого року ми становили амбіційну мету – щоб половина всіх відшкодувань з ОСЦПВ оформлювалось за європротоколом. Ми постійно спостерігаємо збільшення частки вимог з ОСЦПВ, які врегульовані за європротоколом, та суми виплат за ними. Наприклад, в 1 кв. 2022 р., незважаючи на випробування, через які проходить зараз наша країна, питома вага виплат за європротоколом сягнула найвищих показників за весь час роботи цієї системи в Україні – 39% у загальній кількості, та 20,5% в загальній сумі відшкодувань, здійснених з ОСЦПВ постраждалим в ДТП учасникам дорожнього руху.

Підвищення лімітів усуває одну з основних перешкод для більш активного використання європротоколу – побоювання водіїв, чи зможуть вони самі адекватно оцінити розмір збитків при пошкодженні автівки, і чи не перевищує вона той ліміт, що був раніше (50 тис. грн.). За оцінками МТСБУ, зараз у більше, ніж в 95% страхових подій за ОСЦПВ розмір шкоди менше ніж нового ліміту у 80 тис. грн., тобто виплати за подіями, що оформлені із застосуванням європротоколу, вистачить на оплату компенсації збитку майже для будь-якої автівки.

Проте треба пам'ятати, що скористатись європротоколом в паперовій чи електронній формі незалежно від розміру збитків, можливо лише за певних обставин:

- учасниками ДТП є не більше 2-х транспортних засобів,
- відсутні травмовані (загиблі) в ДТП люди,

- обидва водії-учасники ДТП мають чинні поліси ОСЦПВ,

- наявна згода водіїв транспортних засобів-учасників щодо обставин ДТП, зокрема щодо визначення винної та постраждалої сторони,

- у водіїв відсутні ознаки алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів.

У разі невиконання хоча б однієї з зазначених умов, виклик с співробітників Національної поліції для оформлення ДТП є обов'язковим.

Також нагадуємо, що за відсутності в аварії потерпілих, яким завдано шкоди життю або здоров'ю, і за умови, що транспортні засоби можуть безпечно рухатися, та неможливості виїзду представників Національної поліції на місце ДТП, за наявності взаємної згоди в оцінці обставин скоєного ДТП згідно п. 2.11. Правил дорожнього руху водії можуть прибути до найближчого поста або до органу Національної поліції для оформлення відповідних матеріалів, попередньо склавши схему пригоди та поставивши підписи під нею (https://lb.ua/blog/shevchenkomtsbu/521338_bilshe_ukrainskih_avtovlasnikiv.html). – 2022. – 27.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Влад Зінкевич, продюсер «Суспільне Дніпро»

Стамбульська конвенція: міфи та маніпуляції

Українські парламентарі 20 червня проголосували за Закон “Про ратифікацію Конвенції Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами”. Коротше кажучи, Україна стала 36-ю країною, яка ратифікувала Стамбульську конвенцію після Молдови.

Усе це відбулося за три дні до рішення саміту Європарламенту щодо надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського союзу. А ще раніше у соціальних мережах, на сторінках окремих депутатів, громадських та релігійних організацій почали з'являтися заклики до

неприпустимості появи такого міжнародного нормативного акту у нашому нібито незайманому національному законодавстві.

Чому я акцентую на історичному рішенні Європарламенту, згадуючи Стамбульську конвенцію? Тому що прямо пов'язую ці речі в контексті подій. Хоч офіційно вимоги ратифікації для отримання статусу країни-кандидата не було, політично ми мали продемонструвати єдність у дотриманні і повазі до прав людини перед європейською спільнотою. Принаймні це підтверджують і кілька народних депутатів, серед яких член партії “Слуга народу” Роман Каптелов:

“Особисто я проголосував «За», як того вимагав президент, фракція та ситуація, в якій опинилася країна. Днями Європейський Союз прийматиме рішення – надавати нам статус кандидата чи ні. Знаю, що такі держави, як Нідерланди та Швеція, проти. І прийняття конвенції, заздалегідь, є спробою змінити їх рішення. Тобто сьогоднішнє голосування – це типова дипломатія, і я не міг по-іншому”, – написав обранець у Фейсбуці.

І попри 254 голосів “За” є ті, хто проти або ж утримався, або просто проігнорував це питання, мотивуючи різними аргументами, які ширяться у соцмережах та тиражуються ЗМІ. Тому далі, користуючись правничим фахом та майже 10-річним стажем у сфері медіа, спробую пояснити якщо не для нардепів-консерваторів, то для споживачів інформації, що собою являє Стамбульська конвенція у тих положеннях, які вважаються нібито загрозливими.

Жінка, чоловік, гендер

Чимало організацій та політиків апелюють саме до появи внаслідок ратифікації в українському законодавстві визначення гендерної ідентичності. Уже згаданий вище Каптелов взагалі називає це “появою третьої статі” і пропагандою гендерної ідеології. Це ж хвилює і Всеукраїнську Раду Церков і Релігійних організацій (далі – Рада Церков).

Однак, давайте звернемося до уже існуючого законодавства. Наприклад, у Кодексі законів про працю України стаття 2-1 забороняє дискримінацію у сфері праці залежно від статі та гендерної ідентичності, сексуальної

орієнтації та ще ряду різних ознак. Тож питання відкрите, як таке могли допустити представники “Батьківщини” та інші противники Конвенції. Тобто в українських нормативних актах ще раніше розрізняли поняття статі та гендерної ідентичності.

Загалом в українському законодавстві сотні разів вживається термін “гендер” у різних лексичних варіаціях уже не перший рік, у чому можна переконатись на сайті Верховної Ради ввівши пошукове слово.

Рада Церков також засуджує “зобов’язання навчати дітей не стереотипним гендерним ролям (стаття 14 Конвенції)”, адже це нібито “несе загрози спотворення у молодого покоління своєї статевої ідентичності, популяризації одностатевих сексуальних стосунків та поширення випадків захворювання на гендерну дисфору серед дітей і молоді”. До речі, гендерна дисфорія не є хворобою.

Однак, чи станемо ми жити гірше, якщо дітям нагадуватимуть час від часу, що жінка – не посудомийка, а чоловіки теж можуть плакати?

“Українське законодавство краще”

Ще один міф, який поширюється як істина. Думаю, що спроба на початку 2018 привернути увагу до протидії домашньому насильству набранням чинності відповідного Закону це уже успіх. Подальші роки показували лише розвиток нормативної бази у цій сфері. Вона справді настільки розвинулась (станом на червень 2022 це 7 окремих Законів), що багато положень Стамбульської конвенції уже і так передбачені раніше. Зокрема уже у 2018 році жертвою домашнього насильства в Україні визнавали дітей, що стали свідками домашнього насильства. Також жертвами можуть бути не лише хтось з подружжя, а й особи, які проживають однією сім’єю та мають спільний побут. Зауважте, жодної згадки про стать тут нема. Проживати однією сім’єю у фактичному шлюбі можуть і представники ЛГБТ-спільноти, попри неможливість офіційно зареєструвати відносини. То ж де раніше були противники Стамбульської конвенції?

Загалом, зі змісту Конвенції можна простежити регулярну відсилку до

національного законодавства, що можна тлумачити лише як підсилення національного законодавства, а у деяких моментах документ залишає за державою абсолютне право на ідеологічні поправки. Що, до речі, нардепи і конкретизували під час ратифікації.

У чому ж тоді користь?

По-перше, політична важливість ратифікації перед рішенням Європарламенту. Так це чи ні дізнаємось за кілька років за переглядом документалки про новітню історію України.

По-друге, Україна бере на себе зобов’язання створити єдиний орган – Групу експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Тобто відбудеться уніфікація повноважень та обов’язків.

По-третє, ймовірно криміналізують ряд протиправних діянь, за які раніше не було такого виду відповідальності. Наприклад, психологічне насильство, примушування до абортів та переслідування жінок тепер може стати предметом кримінального права.

Яка користь саме для представників ЛГБТ-спільноти? Якоїсь спеціальної чи особливої нема – виключно те, що передбачено абсолютно для усіх, без будь-якої дискримінації.

Для гендерного балансу: де чоловіки?

Може скластися враження ніби Стамбульська конвенція захищає лише права жінок. Проте, незважаючи на відсутність у офіційному перекладі документу фемінітивів, згадані у ньому “партнер”, “правопорушник” можуть бути і партнеркою, і правопорушницею. Тому незалежно від статі та гендерної ідентичності Конвенція покликана захищати насамперед права ЛЮДЕЙ.

Враховуючи наведені зовнішні закиди та власні суб’єктивні думки-роз’яснення не могу вкотре не задати запитання, чому ж ратифікація посіяла перший масштабний розбрат під час голосування з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року саме у контексті взаємин Україна-ЄС? І для чого бентежити інформаційний простір, сіяти розкол серед громадянського суспільства, яке як ніколи єдине, пропонуючи виносити гендерні питання на референдум? Чому так важливо ставити під сумнів законодавство

європейських країн, ризикуючи тим, за що боремось з 2014 року? Сподіваюсь, колись ми отримаємо відповіді на ці питання від окремих депутатів та однієї з фракцій (https://lb.ua/blog/vlad_zinkevych/521380_stambulska_konventsija_mifi.html). – 2022. – 27.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Юрій Болоховець, голова Державного лісового агентства

Зелена країна: новий ліс під час війни

7 червня 2021 року Президент Зеленський підписав історичний документ – указ «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів». Так народилась програма «Зелена країна» – наймасштабніше озеленення за часи існування незалежної України.

Минув рік. Висаджено 179 млн сіянців, з яких 116 млн – цієї весни. Лідери – Житомирська (39,7 млн), Рівненська (27,2 млн) та Чернігівська області (13,6 млн). Загальна площа висадження – майже 17 тисяч гектарів, з яких 1,3 тисячі гектарів – нові ліси.

Що важливо, висаджування лісів не припинялося навіть під час війни. Продовжується не лише відновлення лісів, які у минулі роки були знищені пожежами. Створено понад тисячу гектарів нових лісів.

Держлісагентство продовжує програму навіть під час війни, навіть на окупованій Херсонщині, адже ліс неможливо «швидко відбудувати»: втрачаючи час, ти втрачаєш майбутнє. Ми плануємо поступово збільшити частку лісів в Україні з 15 до 20% і не збираємось зупинятись.

Звісно, розраховували висадити значно більше. Але за підсумками весняної кампанії ми фактично зберегли результат весни 2021 року. І це в умовах бойових дій, замінування величезних територій, тимчасової втрати майже 8% лісового фонду, величезних втрат техніки, обладнання та лише завдяки власним ресурсам лісгоспів!

Навіть за необхідності корегувати плани висадження вважаю «Зелену країну»

величезним проривом. Програма змусила нас всіх, лісників, законотворців, місцеву владу, суспільство переосмислити тему створення лісів, яка охоплює значно більше аспектів, ніж висадження дерев.

Почнемо з того, що вперше за багато років ми спробували освоювати нові території – не лише відновлювати, а збільшувати лісовий фонд. Виявилось, що це непросто – є величезний комплекс проблем, про які десятиріччями в Україні не замислювались.

Ще у двотисячних роках була розроблена програма «Ліси України», в межах якої місцеві органи влади передали Держлісагентству під лісорозведення понад 40 тисяч гектарів територій. Здавалось би, величезний резерв. Але за підсумками роботи робочої групи із залученням науковців, обласних департаментів екології, представників громадськості та місцевої влади було визнано, що значна частина площ не підходить для висадження лісу. В першу чергу це стосується степових ділянок, адже степ як природна екосистема також потребує захисту. Показовим прикладом є Херсонська область, де з 8 тисяч гектарів, колись переданих під залісення, «забракували» майже 6 тисяч гектарів. Ми розпочали роботу із заповідання цих територій.

Була проведена дійсно грандіозна робота по кожному регіону, по кожному лісництву з визначення ділянок, які дійсно придатні для лісорозведення у найближчі роки. Створена база перспективних земель.

Ми провели дистанційне зондування землі, визначили самозалісені ділянки та звернулись в усі місцеві громади, запропонували різні схеми збереження цього лісу. В результаті отримали позитивну відповідь більше ніж на 16 тисяч гектарів. Процес передачі земель підприємствам Держлісагентства вже стартував – до місцевої влади звертаються лісогосподарські підприємства за дозволами на передачу земель.

По іншим десяткам тисяч гектарів ми шукаємо інші варіанти збереження: наприклад, ліс може залишатися у комунальній власності – лісництво лише допомагає громаді вести лісове господарство. Третій варіант – на деградованих,

малопродуктивних, не придатних для сільського господарства землях ми готові висадити ліс, якій стає комунальним.

З прийняттям законопроекту №5650 щодо збереження лісів з'являються й інші можливості – наприклад, викуп земель для лісорозведення.

Другий стратегічний напрям «Зеленої країни» – створення лісонасінневих центрів. В Україні традиційно висаджували сіянци з відкритою кореневою системою. Основний недолік цієї технології навіть не невисока приживлюваність, а дуже короткий проміжок «посівної». Навесні треба «піймати» тиждень-два, коли сніг зійшов, ґрунт розмерзся, але ще тримає вологу, немає високих температур. Відтворення лісів в такому авральному режимі коштує дорого.

Сіянець із закритою кореневою системою більш захищений, і це продовжує термін висаджування з двох тижнів до місяця, іноді двох. Лісництва можуть висаджувати значно більше, систематизувати та планувати роботу.

Минулого року ми почали активно вивчати досвід інноваційних технологій створення лісових культур. Польща, Прибалтика, Німеччина, Туреччина. На превеликий жаль, наш клімат занадто посушливий, тому технології довелось адаптувати до українських умов. В результаті вперше в Україні почалось створення лісонасінневих центрів з вирощування сіянцив із закритою кореневою системою.

Наша ідея полягала у тому, щоб охопити такими центрами основні регіони. Адже умовою приживлюваності сіянцив є використання вже адаптованого «місцевого» насіння. Якщо насіння, зібране на Волині, посіяти на півдні, на другий-третій рік сіянець загине. Наприклад, після великих лісових пожеж 2007 року на Херсонщину звозили посадковий матеріал з усієї країни, а на наступний рік майже все загинуло.

Перший в Україні інноваційний завод відкрили минулого року у Львові (Брюховичі), другий – у Лиманському лісгоспі Донецької області. Лиман був обраний не випадково. Передбачалось, що він зможе постачати сіянци у постраждалих від пожеж 2014-2015 років лісництва Донеччини та лісництва Луганщини,

які втратили значну частину лісового фонду внаслідок масштабних лісових пожеж у 2020 році.

Центр створили в рекордні терміни. У лютому заклали перший камінь і до кінця року запустили повністю обладнаний завод. На жаль, все доведеться починати спочатку. Перед захопленням території ми встигли демонтувати найдорожче – шведську висівну лінію. На превеликий жаль, ворогу залишились теплиці та поливні системи, які, ймовірно, вже знищені.

Планувалось у 2022 році запустити в Україні 9 насіннево-селекційних центрів, які включають цех перероблення та висівання насіння, теплицю для вирощування сіянцив із закритою кореневою системою, майданчик дорощування, лісові насінневі плантації та обладнання для тривалого зберігання насіння. Війна змушує коригувати плани. Але робота над створенням центрів триває.

На даний час працює Львівський завод – восени буде матеріал для висаджування. Встановлені лінії з висіву насіння в Славуті Хмельницької області, планується розширити виробництво полями дорощування, утворивши таким чином повноцінний центр. Сучасна лінія встановлена й у Чортківському лісгоспі Тернопільської області, який спеціалізується на дубі. Її також плануємо доповнити полями дорощування. Центри мають з'явитись на Волині, Житомирщині, Закарпатті, у Кропивницькому. На наступний рік перенесене створення центрів на Київщині, Сумщині, Чернігівщині.

Третій напрям: «Зелена країна» підштовхнула усіх нас до дискусії, якими саме мають стати майбутні ліси України. Яким чином адаптувати лісовий фонд до змін клімату, які посухостійкі породи залучати, щоб не зашкодити розвитку аборигенних видів. Ми почали активніше відходити від висаджування монокультур. Експериментувати з різними схемами вирощування, утворювати захисні протипожежні бар'єри з листяних порід дерев.

Четвертий напрям: «Зелена країна» перетворила висаджування лісів на соціальну інвестицію. Вперше були створені механізми залучення фінансування від меценатів та

благодійників. Сьогодні увага суспільства сконцентрована на допомозі фронту. Це зрозуміло. Але досвід та напрацювання взаємодії між лісівниками та суспільством залишилися. І це важлива основа для активізації спільної роботи в майбутньому (https://lb.ua/blog/yurii_bolokhovets/521574_zelena_kraina_noviy_lis_pid_chas_viyni.html). – 2022. – 29.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Громадська спілка «Аспен Інститут Київ»

Як унормувати діяльність медіа під час воєнного стану: аналіз та рекомендації

Аспен Інститут Київ спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні за експертної підтримки «Інтерньюз-Україна» провели аналіз умов журналістської діяльності під час воєнного стану, зокрема, тих обмежень, які введені державними органами з 24 лютого. Серед них: обмеження в пересуванні, у доступі до військових та цивільних об'єктів, заборона на проведення деяких зйомок та інше.

Представники влади аргументують потребу в додаткових регуляціях міркуваннями безпеки громадян і об'єктів інфраструктури під час воєнних дій. Зі свого боку, представники медійної спільноти прагнуть ширшого висвітлення війни та налагодження системних процесів організації журналістської діяльності в умовах воєнного стану. Таким чином, йдеться про пошук балансу між свободою у сфері медійного висвітлення та збереженням безпеки.

Аналіз проводився у кілька етапів: огляд поточного регулювання медійної діяльності за воєнного стану в Україні, аналіз регулювання медійного висвітлення війн в окремих зарубіжних країнах, письмове та усне опитування експертів та журналістів, як вітчизняних, так і зарубіжних, у форматі інтерв'ю, круглі столи, до яких долучилися представники медіаспільноти та органів державної влади.

Представники медійної спільноти оцінили правила роботи журналістів в умовах воєнного

стану в Україні, поділилися своїм досвідом та надали відповідні поради. Найважливіші проблеми і підходи також прокоментували представники органів влади (Верховної Ради України, Служби безпеки України, Офісу Генерального прокурора України, Міністерства оборони та ЗСУ). Експерти проекту також проаналізували документи і рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України.

На основі проведених інтерв'ю, діалогів та опитувань Аспен Інститут Київ спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні за експертної підтримки «Інтерньюз-Україна» напрацювали пакет рекомендацій. Їх мета – покращення умов роботи журналістів під час воєнного стану в Україні та оптимізація їхньої взаємодії з представниками влади та військовими.

Серед рекомендацій:

Офісу Генерального Прокурора та Комітету Верховної Ради з правоохоронної діяльності – розробити та поширити коротку пам'ятку англійською й українською мовами про основні права й обов'язки журналістів, відповідальність за порушення правил роботи журналіста, контактні дані пресцентрів, прес-офіцерів в різних містах, військових адміністрацій.

Міністерству оборони України та Генеральному штабу ЗСУ – розглянути можливості впровадження процедури оскарження відмови у наданні акредитації та її позбавлення.

Міністерству оборони України, Генеральному штабу ЗСУ, Міністерству внутрішніх справ – вжити заходів із доведення основних правил із роботи з журналістами до військовослужбовців, членів сил ТРО та співробітників поліції.

Посадовими особами органів місцевої влади, військово-цивільних адміністрацій – сприяти акредитованим журналістам в отриманні спецперепусток для роботи на території областей.

Редакціям медіа – ознайомити працівників медіа з правилами діяльності під час воєнного стану (https://lb.ua/blog/aspen_institute_kyiv/521691_yak_unormuvati_diyalnist_media_pid.html). – 2022. – 30.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ярослав Железняк, голова депутатської фракції Політичної Партії «ГОЛОС» у Верховній Раді дев'ятого скликання

Легкові авто, мобільні та помідори: що завозили по пільговому розмитненню

З 1 липня в Україні перестали діяти пільги на імпорт товарів та авто – відповідний законопроект №7418 напередодні підписав президент. Які наслідки можна очікувати від цього рішення, вже писав раніше. А зараз можна підвести підсумки, як за три місяці українські громадяни та бізнес скористалися можливостями ввозити товари безкоштовно.

Найбільш обговорювана категорія – це, звичайно, авто. Навколо доцільності пільг на розмитнення імпортного транспорту точилися найзапекліші дискусії.

З 1 квітня по 30 червня включно в Україну завезли 236 792 автівки. Найбільші обсяги ввезення авто припали на червень – 105,3 тисячі (44% від всього імпорту). Очікувано, в останні дні до скасування пільги обсяг ввезених авто за добу збільшився до 7500 машин, тоді як у травні цей показник становив 98, а у квітні всього 33,5.

Всього за три місяці було ввезено транспортних засобів на суму приблизно \$1,117 млрд.

Найбільше по кількості і по вартості в Україну завезли легкових авто – 225 193 штук на суму \$981,3 млн. 83% машин були ввезені вартістю в середньому до \$6 тис. Автівок вартістю \$6-10 тис. – десь 9,8%, \$10-30 тис. – 5,9%. Машин вартістю понад \$30 тис. завезли 2010 штук, що в загальному обсязі становить лише 0,9%.

Середній вік завезених становить 14 років, середній рік випуску імпортованих авто – 2008-й.

Найдорожчою ввезеною машиною стала Ferrari Roma 2020 року за \$221,4 тис. Сума митної та податкової пільги на розмитнення суперкару склала \$71,3 тис.

Окрім легкових, в Україну по пільговому розмитненню завезли 7372 вантажних авто та мікроавтобусів на суму \$91,1 млн, 2703 причепа та напівпричепа на суму \$23,77 млн, 1143 мотоцикли на суму \$4,2 млн, а також 516 автобусів та пасажирських мікроавтобусів на суму \$16,1 млн

Загалом за три місяці сума наданої пільги по імпортним митам а податкам досягла 26,1 млрд грн.

Втім, задоволеними залишилися не всі – продовжують надходити численні нарікання та скарги громадян, які встигли замовити та оплатити автівки за кордоном, але через ускладнену логістику та інші причини авто не встигло заїхати на митну територію України до скасування пільгового режиму розмитнення.

Податкові та митні пільги розповсюджувалися не лише на машини, але й на імпорт товарів.

Для підприємств-імпортерів протягом трьох місяців було скасоване мито, а для спрощенців – мито та ПДВ.

Загалом за три місяці дії пільгового режиму в Україну завезли більше 1,2 млн тон товарів на суму \$3,3 млрд. Орієнтовна сума наданої податкової та митної пільги на товари складає 15,8 млрд грн.

ТОП-5 категорій товарів, які завозили в Україну суб'єкти господарювання на спрощеній системі впродовж останніх трьох місяців, виглядають наступним чином:

ТОП 5 товарів, які завозили «спрощенці»:

1. Мобільні телефони на суму \$128 млн дол;
2. Помідори на суму 4\$0 млн дол;
3. Трактори – на \$35 млн дол;
4. Свинина – на \$31 млн дол;
5. Шини – на \$29 млн.

Якщо скасування мита та ПДВ для імпортних товарів поставило в дискримінаційне становище національного виробника, то з розмитненням авто висновки не такі однозначні. Кейс з нульовим розмитненням ввезених з-за кордону машин показав, що цілком можливо, що після перемоги треба буде розглянути можливість відмовитися від акцизного податку при імпорті авто та знайти більш прийнятний варіант, аби уникнути проблем при розмитненні (https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/522085_legkovi_avto_mobilni_pomidori.html). – 2022. – 04.07).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чебаненко, директор Програми Право Українського інституту майбутнього, адвокат

В США правила щодо зброї лібералізують, а в Україні закону про зброю самозахисту досі немає взагалі

23 червня 2022 року Федеральний Верховний суд США прийняв важливе рішення. Він підтвердив, що право звичайного, законослухняного громадянина носити пістолет для самооборони поза домом є таким, що відповідає Другій (щодо права на зброю та збройний захист) та Четирнадцятій (щодо того, що позбавлення права може бути виключно за рішенням суду) Поправкам до Конституції США.

Це рішення є дійсно надважливим.

Особливо, враховуючи той факт, що раніше Федеральний Верховний суд США прийняв ще одне важливе рішення – по справі Геллера (District of Columbia v. Heller), відповідно до якого відповідаючим Конституції США було визнано право звичайного, законослухняного громадянина володіти пістолетом для самооборони вдома.

Нагадаємо, рішення Федерального Верховного суду мають силу федерального закону та є обов'язковими для виконання на всій території США.

І відтепер приблизно однакові умови щодо носіння та зберігання зброї для самозахисту будуть і для Техасу (з його найбільш ліберальними правилами) і для Нью-Йорку (де правила щодо зброї вважаються одними з найбільш жорстких).

Таким чином, в США, де, нажаль, досить регулярно з'являється інформація щодо масового розстрілу громадян в публічних місцях, тим не менш, пішли шляхом не заборони законослухняним громадянам носити та зберігати зброю, а, навпаки, лібералізації цього права. На відміну від України.

Де, навіть в умовах повномасштабної війни, закон про зброю відсутній взагалі.

Повноцінний закон, вочевидь, не може бути замінений тими несистемними рухами з боку влади, які ми всі спостерігаємо.

Коли нищити ворога, в тому числі його зброєю, українцям, начебто, дозволили, а ЗМІ майорять повідомленнями щодо «незаконного зберігання зброї» нашими громадянами.

«Незаконного» за відсутності закону.

Як і не може бути законодавчо закріплений проект, запропонований владою, який, фактично, просто закріплює радянську недолугу та корупційну систему регулювання.

При тому, що відповідний законопроект вже був давним-давно напрацьований – за участі представників збройової спільноти України, з урахуванням світового досвіду.

А в умовах війни, яку з нами просто нелюдськими методами ведуть агресори, росія та білорусь, право на зброю самозахисту це часто – право на виживання.

Так що, ДУМАЙТЕ (https://censor.net/ua/blogs/3350084/v_ssha_pravyla_schodo_zbroyi_liberalizuyut_a_v_ukrayini_zakonu_pro_zbroyu_samozahystu_dosi_nemaye_vzagali). – 2022. – 25.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Лисенко, адвокат, керуючий партнер Юридичної компанії GRACERS

Втеча з України. Як чоловікам повернутися і не сісти до в'язниці

«Слуги народу» зареєстрували законопроект № 7484, яким пропонується на законодавчому рівні закріпити на час війни заборону на виїзд за кордон чоловікам призовного віку.

Що саме пропонують депутати? Доповнити закон статтею 3-1, якою заборонити виїзд громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років за межі країни під час дії воєнного стану.

Проте окремі категорії матимуть право виїжджати з України під час дії воєнного стану. Йдеться про тих чоловіків призовного віку, хто підпадатиме під дію абзаців 3-13 ч.1 та абзацу

2 ч.3 ст.23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (а це перелік осіб, які не підпадають під мобілізаційний призов, і наводити його немає сенсу – я думаю, більшість уже знає його назубок).

Також депутати хочуть передбачити, що окрім осіб, зазначених у ч.2 цієї статті, право на виїзд за межі України під час дії воєнного стану може бути надано тим, кого визначить Кабмін.

На перший погляд ніби все звучить логічно. Проте, як на мене, є кілька «але». В обґрунтуванні необхідності ухвалення цього закону фактично вказано лише одну причину – урегульованість цього питання указом президента України № 64/2022 від 24 лютого цього року «Про введення воєнного стану в Україні», а тому, мовляв, необхідно ухвалити відповідний закон.

Особисто в мене це викликає питання: а навіщо? Яку проблему чи питання не розв'яже вищезазначений указ? Заборона на виїзд цій же категорії громадян наявна й діє? Так, у повному обсязі. Термін визначено чітко – час дії воєнного стану на території держави. А це, знову ж таки, – час дії відповідного указу глави держави.

Тоді виходить, що різниця тільки в тому, що норма цього закону залишиться чинною й після завершення нинішнього воєнного стану до наступного воєнного стану, якщо такий буде. Мабуть, із певного погляду, це далекоглядно. Однак одразу наштовхуєшся на думку, що ми не сподіваємось виграти війну раз і назавжди й очікуємо, що нам ще не раз доведеться запроваджувати воєнний стан у точно такому ж форматі як зараз – по всій країні і з максимальними обмеженнями. А це якось не співвідноситься ні з моїми сподіваннями, ні з очікуваннями влади й населення. Це серйозний психологічний момент.

А з чисто юридичного погляду, в разі кожного наступного оголошення воєнного стану й проведення мобілізації президент України передбачає своїм указом вказані обмеження на виїзд, як і інші обмеження конституційних прав громадян. Тож на біса воно треба, ухвалення такого законопроекту, якщо це тільки трата часу на дублювання того, що вже повністю врегульовано, причому досить логічно й

ефективно. Законотворчість заради самої законотворчості?

Та цей законопроект водночас нагадав мені про більш нагальну й суттєву проблему для громадян, яка вже є й зачіпає чималу частину суспільства. Як повернутися додому передовсім тим чоловікам, які виїхали за кордон на початку війни, зробивши це на «недостатньо законних» підставах?!

Хто цікавиться цим питанням, пам'ятає, що навесні основною проблемою такої категорії громадян мав стати законопроект від тих-таки «слуг народу», яким хотіли запровадити кримінальну відповідальність для цих осіб у разі, якщо вони не повернуться в Україну у визначений термін. Такі ж санкції мали стосуватись і тих громадян, які виїхали за кордон ще до початку повномасштабної війни, але також доти не повернулись додому.

Однак цей законопроект не підтримали. Як пояснив глава фракції «Слуга народу» Давид Арахамія, влада не хоче, щоб люди після війни боялися повертатися додому й починати працювати і відбудовувати країну.

Тож чи слід таким чоловікам боятися повертатись в Україну? На мій погляд, у жодному разі. І ось чому.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» громадянин України ні за яких підстав не може бути обмежений у праві на в'їзд в Україну. Все – основну проблему фактично розв'язано, хто захоче – може повертатись будь-якої миті.

Проте чи є проблеми, яких таки слід остерігатися? Так, і перша з них – це порушення порядку виїзду за кордон. Адже в 9-ти з 10 випадків прикордонники просто не зможуть побачити, коли саме така особа залишила країну. Бо, якщо їй допоміг вибратися хтось дуже «жалісливий», а кордон людина пересікала ще й по «зеленці», то відмітки про виїзд в паспорті не буде, лише штамп про в'їзд в іншу країну.

Про те, на яких підставах людина виїхала, навіть не йдеться. Оскільки в базі залишається відмітка про те, що особа перетинала державний кордон. І якщо така відмітка є – то значить, особа його перетинала на законних підставах.

А ось документів, що це підтверджують, у базі не залишається.

Отже у разі повернення особи, яка незрозуміло як перетнула кордон держави, виїхавши, прикордонник бачить порушення. Однак скласти протокол, і тим паче притягти до відповідальності, фактично неможливо, оскільки відсутні дані про те, як саме особа порушила відповідні правила, самостійно чи за допомогою якогось прикордонника. Тобто, фактично не встановлено об'єктивної сторони правопорушення.

Та є ще більша проблема – строк вчинення порушення. Адже в разі притягнення до адміністративної відповідальності (а кримінальної відповідальності за таке порушення наразі взагалі не передбачено) строки досить обмежені. Отже, навіть якщо якийсь службовець ДПС і захоче скласти протокол про порушення відповідних правил, він фактично не зможе вказати ні що саме вчинив порушник, ні коли. Звісно ж, крім тих випадків, коли «порушник» сам розповість, як усе відбувалось.

Далі – це намагання інкримінувати чоловікові, що оскільки він усе ж таки виїхав, то цим намагався ухилитися від призову. Однак у цьому разі я, знову ж таки, реальної проблеми не бачу. Оскільки тут правоохоронці будуть змушені доводити факт незаконного перетину кордону особою саме з метою ухилення від призову. А тут ми приходимо до того, що прикордонною службою такого порушення вказаним громадянином не зафіксовано, підстав так стверджувати не встановлено.

Отже, фактично жодних підстав хвилюватися громадянам, які не зовсім законно поїхали з країни й хочуть повернутися і почати працювати на відновлення держави, немає. Як кажуть наші друзі британці, – welcome home (https://censor.net/ua/blogs/3350230/vtecha_z_ukrani_yak_cholovkam_povernutisya_ne_ssti_do_vyaznits). – 2022. – 24.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Валентин Наливайченко, політик

Приєднання до Римського Статуту – це механізм покарання агресора за звірства проти українці

Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС.

Що далі? – Тепер маємо провести низку законодавчих змін як країна-майбутній член ЄС.

Серед таких змін до законодавства, які нам треба цього року ухвалити у Верховній Раді, відзначаю необхідність ратифікації Римського Статуту Міжнародного кримінального суду.

Цей міжнародний Трибунал був створений у 1998 році для розслідування та переслідування осіб, звинувачених у геноциді, воєнних злочинах та злочинах проти людяності. Це перший Трибунал, який діє на постійній основі.

Україна підписала Римський Статут Міжнародного кримінального суду ще 20 січня 2000 року, але до сьогоднішнього дня не ратифікувала його.

Загарбницька війна росії проти України посилила і до того гостру необхідність ухвалити законопроект про ратифікацію (затвердження) Римського Статуту. Адже ми прагнемо притягнути до кримінальної відповідальності політичне і військово керівництва російської федерації за геноцид Українського народу, злочини проти людяності та воєнні злочини на території нашої держави.

Ратифікувавши Статут, Україна отримає право вносити кандидатуру судді Міжнародного кримінального суду від України та брати участь у виборах прокурора Міжнародного кримінального суду.

А головне, приєднання до Римського Статуту – це прямий шлях до відновлення Справедливості, це механізм покарання агресора за звірства проти українців. Це також можливість для оперативного розслідування та покарання за воєнні злочини та злочини агресії всієї кремлівської верхівки.

То чому зволікаємо? (https://censor.net/ua/blogs/3350413/pryyednannya_do_rymskogo_statutu_tse_mehanizm_pokarannya_agresora_za_zvirstva_proty_ukrayintsi). – 2022. – 27.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чебаненко, директор Програми Право Українського інституту майбутнього, адвокат

Знову – щодо (уявної) деолігархізації

Президент України, на виконання так званого «закону про олігархів» від 21 вересня минулого року, ввів у дію затверджене РНБО Положення про реєстр олігархів.

Нагадаємо, відповідно до вказаного закону, до олігархів в Україні відносяться особи, які відповідають щонайменше трьом із вказаних критеріїв:

- 1) мають значний вплив на ЗМІ;
- 2) приймають активну участь у політичному житті;
- 3) є кінцевим бенефіціарним власником суб'єкта господарювання, який займає монопольне становище на ринку та протягом року поспіль підтримувати або посилювати таке становище;
- 4) мають підтверджену вартість активів (та суб'єктів господарювання, бенефіціаром яких він є) більш ніж 2 мільярди 270 мільйонів гривень.

Вочевидь, під час дії воєнного стану такий компонент як політична діяльність відсутній практично у всіх осіб, які могли б претендувати на це «горде» звання.

«Практично» тому що у однієї особи всі з вказаних критеріїв присутні навіть зараз.

Це... сам Президент України.

Щодо інших «особливостей» вказаного закону – в нашому минулорічному матеріалі, що додається.

І до речі, ще на початку цього року свій висновок щодо «закону про олігархів» повинна була дати Венеційська комісія.

Ми пам'ятаємо і чекаємо...

Антиолігархічний закон проти Конституції України та Європейської конвенції

Невдовзі очікується підписання Президентом України прийнятого Верховною Радою України закону України “Про запобігання загрозам

національній безпеці, пов’язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)”, який ще називають «антиолігархічним».

Системний аналіз змісту закону дозволяє зробити висновок про те, що в ньому фактично має місце лише формальне запозичення одного з багатьох елементів законодавчого регулювання лобіювання та лобістської діяльності – оприлюднення інформації про лобістський контакт.

При тому, цей закон має цілу низку ознак неконституційності, незаконності, штучного обмеження як стосовно порядку регулювання, так і щодо об'єктів і суб'єктів регулювання та спроб ручного управління у сфері, яка потребує системного підходу.

Вочевидь, до лобіювання та лобістської діяльності в Україні залучені далеко не тільки олігархи, їх представники та держслужбовці, які з ними контактують, а спроби законодавчого врегулювання цієї діяльності в цьому законі (через закладені порушення Конституції та законів України) виглядають як імітація, а не як інструменти для ефективного врегулювання відповідних суспільних відносин.

Зупинимось на деяких грубих порушеннях цим законом положень Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції), з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Перше.

Цілий ряд положень закону не відповідає ознакам юридичної визначеності, які, у свою чергу, є складовою частиною принципу верховенства права, обов'язковість якого встановлена статтею 8 Конституції України.

Так, наприклад, в законі відсутня визначеність цілого ряду понять: “значна економічна та політична вага в суспільному житті” (під достатні для визнання олігархом три з чотирьох ознак може потрапити діючий Президент України), “представник олігарха”, “особа, пов'язана з олігархом” (у тому числі, відсутня можливість визнання (та оскарження) її такою в судовому порядку), запропоноване законом поняття “контролер засобу масової

інформації” в тексті закону фактично змішується з також не визначеними поняттями “контролер власників (засновників) засобів масової інформації”, “бенефіціар (контролер) засобу масової інформації” – без відповідних розмежувань.

У Законі встановлено, що особа вважається такою, яка відповідає ознаці участі в політичному житті, зокрема бере участь у політичному житті, якщо вона фінансувала діяльність політичної партії, політичну агітацію або проведення мітингів чи демонстрацій з політичними вимогами – при відсутності чітко визначених критеріїв, у тому числі, об'єму та часу фінансування для потрапляння до цієї категорії, порядку встановлення факту вказаного фінансування тощо.

ЄСПЛ в своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що гарантований Європейською конвенцією принцип верховенства права стосується вимог “якості”, доступності, юридичної визначеності, можливості справедливого судового розгляду (прийнятність для особи, тобто передбачуваність щодо змісту та характеру застосовуваних заходів та наслідків, чіткість формулювань, гарантування особі легкості з'ясування змісту права і можливості скористатися цим правом у разі необхідності, передбачуваність – для виключення будь-якого ризику свавілля) закону, яким передбачається втручання у права особи та в основоположні свободи.

У цьому зв'язку показові справи *The Sunday Times v. the United Kingdom*, *Mikhailuyuk and Petrov v. Ukraine*, *Poltoratskiy v. Ukraine*, *Khristov v. Ukraine* та ряд інших.

Друге.

З урахуванням встановленої де-факто самим законом можливості притягнення держслужбовців до відповідальності за “порушення обов'язку подання декларації про контакти”, на додачу до можливості притягнення їх до відповідальності за ті самі діяння вже за законом України “Про запобігання корупції”, може мати місце подвійна відповідальність одного виду, що, вочевидь, є порушенням гарантій, встановлених частиною першою

статті 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

У рішенні по справі *Gradinger v. Austria* ЄСПЛ встановив таким, що не відповідає гарантіям Європейської конвенції, подвійне притягнення до відповідальності за тотожне правопорушення та те, що тотожність правопорушень стосується не лише назви правопорушень за законом, але, що головніше, змісту та мети правопорушень.

Третє.

Положення закону про наділення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) де-факто правом притягнення особи до відповідальності не відповідає приписам статті 107 Конституції України, відповідно до яких РНБО – координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, який координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, без відповідних додаткових повноважень.

Таким чином, не має особливого значення, який державний орган подає заяву про внесення тієї чи іншої особи до реєстру олігархів, головне, наділення РНБО правом формувати та вести відповідний реєстр має ознаки неконституційності.

Про недопустимість надання органу влади занадто великих повноважень для прийняття рішення на власний розсуд вказав ЄСПЛ у ряді рішень, у тому числі, у справі *Koretskyu and Others v. Ukraine*.

Четверте.

Закон не містить чітко визначеного порядку прийняття рішення про визнання особи олігархом, що не відповідає вже згаданому конституційному принципу юридичної визначеності, який, як було вказано раніше, є складовою частиною принципу верховенства права, а обов'язок дотримання якого встановлений статтею 8 Конституції України.

Плюс, в законі відсутній запобіжник проти свавілля органу держави в цьому питанні.

На додачу до згаданих раніше висновків щодо недопустимості невизначеності

правової норми, ЄСПЛ у рішенні у справі *Oleksandr Volkov v. Ukraine* вказав, що повинні бути запроваджені необхідні процедурні гарантії, які б могли запобігти свавільному застосуванню норм відповідного матеріального законодавства.

П'яте.

Президент України здійснює повноваження на підставі, в межах та у спосіб, передбачений виключно Конституцією України, та Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Закон передбачає неконституційне, таке, що не відповідає приписам статті 106 Конституції України, розширення повноважень Президента України, а саме, видання указу про введення в дію рішення РНБО про фактичне визнання особи олігархом, та й фактичне передання повноважень Президента України іншим особам або органам.

У ряді рішень ЄСПЛ, у тому числі, у справі *Hasan and Chaush v. Bulgaria*, було вказано на недопустимість свавільного розширення органом держави своїх повноважень.

Шосте.

Обмеження прав і свобод громадян України, доданих до реєстру олігархів, виходячи фактично з їх високого рівня матеріального забезпечення, протирічить приписам статті 24 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, та що не може бути привілеїв чи обмежень, у тому числі, за ознаками майнового стану.

У ряді рішень, у тому числі, у справі *Chassagnou and Others v. France*, ЄСПЛ, розглянувши скаргу щодо обмеження права власності залежно від розміру майна, визнав це дискримінацією за ознакою майнового стану.

Сьоме.

Заборона олігархам здійснювати внески з власних грошових коштів на підтримку політичних партій є обмеженням їх прав власника щодо розпорядження своїм майном, що протирічить положенням статті 41 Конституції України, відповідно до якої кожен має право володіти, користуватися і

розпоряджатися своєю власністю, а право приватної власності є непорушним.

Застосування можливого передбаченого Конституцією України обмеження – “використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі”, в законі відсутнє.

Рішення ЄСПЛ у цілому ряді справ (*Marckx v. Belgium*, *Simonyan v. Armenia*, *Vijatovic v. Croatia* та інших) підтверджують, що право розпоряджатися власністю складає традиційний і фундаментальний аспект права власності, гарантованого статтею 1 (Захист власності) Протоколу № 1 Європейської конвенції.

Восьме.

Законом передбачено, що олігархам забороняється здійснювати внески з власних грошових коштів на підтримку політичних партій, що протирічить положенням статті 15 Конституції України, відповідно до якої “держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України”, та положенням пункту 8 статті 8 закону України “Про політичні партії в Україні”, відповідно до якого партія може визначити внесення членських внесків на її підтримку однією з умов членства громадянина у відповідній партії.

А, згідно з частиною першою статті 36 Конституції України, право громадян на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів може бути обмежене законом лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Змістовне обґрунтування вказаних обмежень прав особи в законі відсутнє.

ЄСПЛ неодноразово у своїх рішеннях підкреслював, що право участі в політичному житті охоплюється правом на свободу вираження поглядів.

А в справі *Handyside v. UK* встановив, що право на свободу вираження поглядів захищає,

у тому числі, і такі “інформацію” чи “ідеї”, які непокоять державу чи певну частину населення”, тоді як у справі *Magyar Ktfark Kutya Prt v. Hungary* ЄСПЛ встановив, що обмеження щодо права на свободу вираження поглядів повинні бути чітко передбачені законодавством, а держава, у разі застосування обмежень, зобов'язана обґрунтувати, до яких саме “негативних наслідків” у зв'язку з реалізацією свободи вираження поглядів призвели дії особи у випадку їх обмежень з боку держави.

Дев'яте.

Закон пропонує фактичну заборону участі олігархів у приватизації державного і комунального майна, що є порушенням частини четвертої статті 13 Конституції України, згідно з яким держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, а всі суб'єкти права власності рівні перед законом.

Обмеження прав власника щодо розпорядження своїм майном протирічить положенням статті 41 Конституції України, відповідно до якої кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Про недопустимість свавільного, необґрунтованого, введення державою обмежень, які є порушенням гарантованого статтею 1 (Захист власності) Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ЄСПЛ вказував неодноразово в своїх рішеннях, у тому числі, у справах *Gubiyev v. Russia*, *Dimitrovi v. Bulgaria*, *Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium*, *Sporrong and Lonnroth v. Sweden* та ряді інших.

Десяте.

Запровадження законом норми, відповідно до якої через внесення особи до певного реєстру, за рішенням координаційного органу при Президенті України, яке вводиться в дію указом Президента України, на особу накладаються певні обмеження, при явному перевищенні повноважень Президента, відповідає ознакам позбавлення та звуження обсягу прав і свобод у неконституційний спосіб.

Розповсюджені в деяких ЗМІ аналогії між олігархами, лобістами та відповідними реєстрами в даному випадку є некоректними, адже лобісти після внесення до реєстру, яке відбувається на добровільній основі, певні додаткові права отримують.

Особи ж після внесення до реєстру олігархів, яке відбувається де-факто примусово, ряду конституційних прав та гарантій позбуваються.

Відповідно до статті 22 Конституції України, конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Згідно зі статтею 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Конституційний Суд України (КСУ) у Рішенні № 5-р/2018 від 22 травня 2018 року встановив такі критерії допустимості обмеження конституційних прав і свобод людини: “обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права”.

Раніше КСУ в Рішенні № 8-рп/2005 від 11 жовтня 2005 року встановив, що звуження обсягу прав і свобод – це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики, а скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація;

звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням.

У рішеннях по цілому ряду справ, у тому числі, Kurochkin v. Ukraine, Savin v. Ukraine, Johansen v. Norway, Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom та цілому ряду інших, ЄСПЛ вказав, що втручання у права, гарантовані Європейською конвенцією, є неправомірним, якщо воно здійснюється не “згідно з законом”, не відповідає законним цілям і не може вважатися “необхідним у демократичному суспільстві”.

Відповідно до статті 9 Конституції України, Європейська конвенція та Протоколи до неї є чинним міжнародним договором, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України, а тому є частиною національного законодавства України, а, відповідно до статті 17 закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”, практика ЄСПЛ є джерелом національного права.

Таким чином, у наявності як мінімум десять підстав для оскарження закону України “Про запобігання загрозам національній безпеці, пов’язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)” в Конституційному Суді України, указів Президента України про введення в дію рішень РНБО стосовно олігархів – в Верховному суді, плюс – дій державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб на виконання вказаного Закону – в вітчизняних судах, а згодом – в ЄСПЛ, та як мінімум десять причин для того, щоб оголошена владою “маленька переможна антиолігархічна війна” закінчилася, так і не почавшись.

Питання деолігархізації як одного з ефективних інструментів відбудови здорових суспільних відносин є надважливим, але його треба вирішувати через базові зміни в суспільних стосунках, а для цього необхідне прийняття цілого комплексу законів та підзаконних актів щодо судочинства, діяльності правоохоронних органів, відповідальності, антимонопольного регулювання, діяльності ЗМІ, фінансового моніторингу, лобіювання та

лобістської діяльності тощо, а не обмежуватися неконституційним, а тому декларативним, законом (https://censor.net/ua/blogs/3351333/znovu_schodo_uyavnoyi_deoligarhizatsiyi). – 2022. – 30.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Віталій Шабунін, голова правління Центру протидії корупції

Кандидатство в ЄС: які важливі реформи треба виконати, аби не зірвати єврошлях України

Одночасно із затвердженням статусу кандидата Брюссель висунув на адресу Києва вимоги щодо проведення реформ. Ми в ЦПК цей час адвокатували або ж моніторили кілька реформ із цього списку. Розповім детальніше, на якому етапі вони зараз:

Продовження судової реформи

Ключова ціль зараз – нові члени Вищої ради правосуддя, яких мають набрати на конкурсі з допомогою Етичної ради.

Щоб відновити роботу ВРП, треба призначити ще десять нових членів. Вони будуть відібрані Етичною радою за результатами співбесід, які були поновлені. Для цього також треба, щоб Верховна Рада дозволила суддям та іншим суб'єктам призначення членів ВРП проводити голосування онлайн. Відповідне рішення у травні ми разом із ГО Автомайдан та Фондація DEJURE представили законодавцям.

Також треба провести конкурс на посади у Вищій кваліфікаційній комісії суддів. За його проведення відповідальна незалежна Конкурсна комісія із міжнародними експертами у складі. Вона має відібрати найкращих кандидатів та подати їх на затвердження Вищій раді правосуддя. Аби суспільство довіряло процесу відбору нових членів до судової влади, співбесіди з ними мають відбуватись публічно.

Наскільки важливою є ця реформа для України, можна усвідомити, згадавши цитату з лютневого звернення путіна: «По требованию Запада киевские власти отдали представителям международных организаций

преимущественное право отбора членов высших судебных органов – Совета правосудия и Квалифкомиссии судей».

Ці слова передували новому вторгненню росії, яким вона «пояснила» свою «спецоперацію».

Антикорупція, включно з призначенням керівника САП

Конкурс на керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури був перетворений на справжній хаос. Ще минулорічного травня журналісти виявили зв'язки заступника керівника Офісу президента Олега Татарова з деякими членами комісії, яка обирала антикорпрокурора. Попри низку перипетій, один з кандидатів таки був визначений за найбільшою кількістю балів. Але комісія загальмувала процес його призначення: переможець – детектив НАБУ Олександр Клименко – очолював слідчу групу у справі за звинуваченням у корупції Татарова.

Чому навколо конкурсу зав'язалася політична боротьба – очевидно. Керівник САП має низку виняткових повноважень в кримінальних провадженнях щодо топкорупції в Україні. Він може й розпочати будь-яку справу, і заблокувати розслідування. За своєю вагою та рівнем впливу керівник САП є фактично генеральним прокурором у сфері антикорупції.

Незабаром розповімо детальніше, як до зриву конкурсу долучилися зашкварені суди. Є всі підстави прогнозувати, що відбір можуть знести. Якщо це станеться, влада покаже своє ставлення до думки громадян. А 87% громадян, нагадаю, підтримують вступ України до Євросоюзу. І ця підтримка одноставна серед усіх регіонів та вікових груп.

Щодо конкурсу НАБУ. У лютому уряд видав незаконне рішення про визначення складу конкурсної комісії. Він фактично заборонив одному із членів конкурсної комісії – Драго Косу – брати участь у її роботі, поки той не вийде із конкурсної комісії САП.

Щоб уможливити конкурс, треба виключити цю умову із урядового розпорядження.

Реформа Конституційного суду

Нині більшість суддів Конституційного Суду – це представники залежної та корумпованої

суддівської системи. Просто нагадаю, як у 2020 році КСУ вирішив з подачі ОПЗЖ знищити антикорупційні реформи, скасувавши відповідальність за брехню в деклараціях чиновників та інструмент е-декларування. Та і без того до КСУ запитань багато.

В чому полягає модель реформи КСУ? Треба змінити процедури призначення суддів. У цьому процесі важливу роль мають відіграти міжнародні та громадські експерти.

Чинна процедура не передбачає реального конкурсу та перевірок майбутніх суддів на доброчесність. Проблема в тому, що кожен суб'єкт призначення формально проводить свої «конкурси», що дозволяє політичні впливи.

Боротьба з відмиванням коштів

Цей пункт передбачає виконання Україною рекомендацій FATF (Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей): станом на літо 2020, міжнародні експерти оцінили, що Україна лише частково виконує 6 із 40 рекомендацій FATF, ще 22 із 40 рекомендацій – виконувались значною мірою.

В цьому контексті також важливим буде зберегти в законодавстві вимогу до юридичних осіб систематично підтверджувати інформацію про бенефіціарного власника. Цю вимогу в парламенті неодноразово намагалися прибрати ще до війни.

Стратегія реформування правоохоронних органів

Попри усі попередні спроби реформ, система кримінальної юстиції все ще не функціонує ефективно. Тому ЄС очікує, що ми продовжимо реформи правоохоронних органів, а першим кроком на цьому шляху стане затвердження стратегії їхнього реформування.

Експерти ЦПК вважають, цей документ повинен спрямовуватись на ключові проблеми перед правоохоронними органами і насамперед на проблему їхньої незалежності від політичних впливів та втручань. Недостатньо лише затвердити цю стратегію: більш важливим буде те, як втілюватиметься написане у ній, а з цим завжди були проблеми.

Втілення антиолігархічного закону

Тут ключовою буде оцінка із висновку Венеціанської комісії, який запланований на

цей рік. Ймовірно, після висновку треба буде вносити зміни до «антиолігархічного» закону.

Уже зараз зрозуміло: щоб зменшити вплив олігархів, минулорічного «антиолігархічного» закону замало. Україні треба також продовжити складні реформи, завдяки яким держава зможе зменшити надмірний вплив олігархів. А ключовими для цього є судова реформа, реформа антимонопольного законодавства і незалежний Антимонопольний комітет (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/shabunin/62b4b0d311d7d/>). – 2022. – 23.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Геннадій Зубко, політик, віцепрем'єр-міністр – міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України у 2014-2019 роках.

День Конституції і децентралізація

Чи на часі зміни до Конституції в частині децентралізації?

Багато хто скаже, що не на часі. Проте я певен, що ці зміни точно мають бути включені до Стратегії здобуття перемоги. Свідомо пишу про Стратегію перемоги, а не Стратегію відновлення України, як зараз прийнято, бо спочатку треба перемогти російських окупантів, а вже потім відбудувати країну.

Ефективність децентралізації у критичні для країни моменти очевидна. Це довели спочатку ковід і карантин, зараз це підтверджує війна з росією. Швидкість прийняття рішень місцевим самоврядуванням, розгалужені й сильні горизонтальні зв'язки і взаємодопомога між муніципалітетами, їхня стійкість, згуртованість громад, максимальна залученість мерів міст і голів громад – те що на практиці є результатом реформи – стали російським окупантам кісткою в горлі і суттєво ламають плани з вторгнення та захоплення наших територій. Це і є найважливіший здобуток децентралізації, який працює на цілісність і суверенітет країни. Звісно, колаборанти на місцевому рівні подекуди псують цей результат, але нівелювати його не зможуть і обов'язково

будуть покарані. Тому для здобуття остаточної перемоги децентралізація має бути закріплена в Конституції.

Крім того, є ще одне спостереження. Війна проявила неефективність і слабкість обласних рад. Центрами прийняття рішень стали обласні військові адміністрації, як того і вимагає військовий стан, а облради у свою чергу взагалі залишились поза можливістю надання дієвої допомоги військовим штабам. Обласні депутати ніби й є, а чітких повноважень немає, виконавчих органів немає, можливість бути дієвою допомогою військовим адміністраціям також відсутня.

Облради мають бути інституалізовані так само, як муніципалітети та громади. Облради могли стати ще однією інституцією для здобуття перемоги. Сьогодні сильні муніципалітети й громади мають власні стратегії, ухвалюють сильні рішення, створюють можливості для здобуття перемоги та в майбутньому – для розвитку громад, напряду ведуть діалог з інвесторами, міжнародними партнерами тощо. Без сильних інституцій, в тому числі на регіональному (обласному) рівні, ми не побудуємо нову регіональну політику, про яку зараз багато говорять, і яка необхідна, насамперед, у період відновлення й відбудови країни. Без зміни системи управління обласних рад, система управління в країні буде неефективною, це шлях в нікуди.

Для здобуття перемоги ми повинні зробити систему управління в країні і регіональну політику дієвою, стійкою до викликів і ризиків, децентралізація на регіональному рівні має бути закріплена в Конституції. Тобто, закріплення громад як адміністративно-територіальних одиниць, чітке розмежування повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування, впровадження системи нагляду і префектур, утворення виконавчих органів обласних та районних рад, забезпечення делегованих повноважень достатніми фінансовими ресурсами.

Дискусія щодо конституційних змін триває з 2014 року й гостро стоїть останні три роки, а остаточною законопроекту ми так і не побачили. Україна отримала статус кандидата

на членство в ЄС, тому необхідність закріплення децентралізації в Конституції України і відповідно реалізації положень Європейської хартії місцевого самоврядування, зростає в рази. Ми розуміємо, що зараз об'єктивно неможливо проголосувати в парламенті зміни. Проте з іншого боку, це питання має стати пріоритетом номер один, як тільки в парламенті з'явиться така можливість (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zubko/62baf20f80b23/>). – 2022. – 28.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Дмитро Разумков, український державний діяч, політик.

Життя в умовах війни: як зберегти економіку та відбудувати Україну

Ми обов'язково переможемо росію. Як на фронті, так і в тилу. Рецепт українського тріумфу – не тільки в сильній армії, а й у подоланні кризи, підтримці економіки та соціальної сфери.

Сьогодні вже зрозуміло: війна не закінчиться за кілька днів, тижнів чи за місяць. На жаль, росія змінила тактику і затягує агресію.

Для цього щодня окупанти вчиняють більше злочинів.

Знищують наші економічні можливості: б'ють по заводах, складах, залізничних артеріях і вузлах. Максимально залякують людей, атакуючи мирні міста й села.

Головна мета росіян сьогодні – *посилити ефект втоми українців, хоч би де вони були*. Ми це маємо визнати та протистояти цьому.

Нещодавно під час гуманітарної поїздки регіонами на власні очі бачив виклики, перед якими постають мешканці Николаєва. Регулярні атаки, знищена інфраструктура та соціальні негаразди. Попри це, миколаївці тримаються на позитиві.

Щоб боротися з росією, ми вже зараз маємо з розумом планувати майбутнє. Місяць тому я писав, як треба готуватися до важкої зими.

Необхідно вже сьогодні готувати законодавче й організаційне підґрунтя для

створення низки фондів відновлення країни – «Плану Маршалла» для України. Сюди мають увійти фонди від G7, Європейського Союзу, ЄБРР та інших організацій. Усі кошти повинні йти прозоро, під наглядом незалежних рад та персональної відповідальності керівництва держави.

Допомога має бути одразу в кількох форматах: співфінансування проектів, безоплатні гранти, кредити для держави чи бізнесу.

Доволі перспективною є ідея шефства окремих держав над українськими містами. Великої Британії – над Київщиною, Данії – над Миколаївщиною і так далі. Це допоможе суттєво покращити пошук інвестицій і сприятиме контролю процесу. Сподіваюся, це не просто слова. Принаймні на рівні Парламенту ми готові підтримувати такі ідеї.

Окрім допомоги від партнерів, хотів би окремо згадати і пропозиції щодо підтримки нашого бізнесу та фізичних осіб. *Адже українці мають бути в пріоритеті*.

Тут є дві доцільні ініціативи.

Перша – *кредитування під державні гарантії для бізнесу, який працюватиме у найбільш постраждалих регіонах*.

Упевнений, достатньо українських компаній готові вкладати гроші у відбудову Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Бородянки, Сумщини, Чернігівщини та повертати потужності підприємств. Для цього держава повинна допомогти: забезпечити пільгові кредитні ставки та умови надання самих кредитів за рахунок коштів, які надходять як допомога від партнерів. А також надати підтримку в перевезенні потужностей, дати житло працівникам тощо.

Друга – *фінансове стимулювання українців, особливо в контексті проблемних кредитів*.

Кілька тижнів тому разом із колегами з «Розумної політики» зареєстрували проект закону N7437. *Ми пропонуємо повністю списати виплати за кредитами (тіло, штрафи, проценти) на нерухоме майно і транспорт, що були втрачені внаслідок бойових дій чи залишилися на окупованій території*. Аналогічна норма стосується іпотек на знищене чи залишене на окупованій території майно. Це значна підтримка тисяч сімей.

Не менш важливе і питання дерегуляції бізнесу. Ми не можемо повторювати непрофесійну політику, коли держава щомісяця змінює правила гри. Податки то зменшуються, то збільшуються, мита знімаються чи продовжуються. Це набридло всім – бізнесу, людям, партнерам.

Тому пропонується привести наші закони до стандартів ЄС, оновити Трудовий кодекс, який в окремих пунктах об'єктивно застарів і має радянські норми. Також варто навести лад і в Податковому кодексі, зокрема в частині навантаження на фонд оплати праці.

Водночас сьогодні лібералізація не повинна стосуватися приватизації. Я категорично проти продажу державних об'єктів під час війни. Так, державне – не завжди якісне. Так, є те, що обов'язково треба буде віддати у приватні руки. Однак у нинішній ситуації ми точно не можемо за безцінь віддавати майно – це загроза економічній безпеці в умовах війни з росією.

Ще один важливий пункт – **залучення іноземних інвестицій.** Сьогодні (так і після перемоги) Україні важко залучати великий бізнес вкладати в нас гроші. Однак, на мою думку, робота в цьому напрямі повинна тривати щоденно. Як це зробити?

Надавати гарантії (страхування) та різного формату субсидії. Ідеться про зниження податків, кредити, доступ до експортно-імпорتنих кредитів. Якщо нічого не робити, то Україна ризикує залишитися державою третього світу, без серйозних інвесторів і з вічними загрозами.

Паралельно варто сфокусувати увагу і на відновленні міст. Ідеться не лише про будівництво житла, а й про повне переосмислення міської інфраструктури. Ми маємо скористатися можливістю та відійти від радянських постулатів, стилів оформлення, архітектури. Перейти на європейські формати, збільшувати енергоефективність об'єктів.

Нещодавно ми змогли отримати статус кандидата на членство в ЄС. Це перемога, її варто використовувати для посилення держави. Верховна Рада повинна ухвалювати закони, пов'язані з посиленням демократії, свободи слова, верховенства права, економічних стимулів.

До речі, однією з вимог до подальшого руху України в ЄС є імплементація так званого антиолігархічного закону. Він має бути обов'язково доопрацьованим з урахуванням висновків Венеційської комісії. Ще восени я направив відповідний законопроект до цієї інституції, за що отримав багато критики. Однак, як з'ясувалося, це посприяло прискоренню отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС. Це ще раз підтвердило, що принцип «закон – один для всіх» працює і наближає нас до Європейського Союзу.

Загалом роботи вистачає. Але якщо її робити, не ігнорувати і не сподіватися, що хтось нам колись допоможе, то український тил буде сильнішим, що дасть змогу підтримувати нашу армію.

Усі ці напрацювання обов'язково будуть використані в моїй подальшій роботі. Упевнений, колеги з «Розумної політики» також долучаться до відповідних ініціатив. Щоб перемогти ворога, варто воювати як духом і силою, так і розумом. Як показує історія, українці в складні часи можуть єднатися та давати відсіч. Так буде і цього разу (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/razumkov/62be8024c27bd/>). – 2022. – 01.07).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Руслан Арсірій, суддя Окружного адміністративного суду міста Києва

Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність

Нещодавно в Державній судовій адміністрації повідомили про відключення окремих судів від мережі Інтернет. Фактично, органи судової влади з незалежних від них причин змушені призупинити свою діяльність в частині електронної комунікації зі сторонами судового процесу та іншими судами.

Воєнний стан в Україні покладає на суди додаткові завдання та посилює відповідальність на всіх етапах здійснення судочинства. Для забезпечення права кожного громадянина на доступ до правосуддя судді

та працівники апаратів судів продовжують працювати у надскладних умовах. За цей час суттєво змінилися умови для виконання поставлених перед судовою владою завдань, при цьому відбулось скорочення фінансового забезпечення судів за багатьма напрямками. Нещодавно в Державній судовій адміністрації повідомили про відключення окремих судів від мережі Інтернет та проблеми з електроенергією, а це ставить під загрозу функціонування документообігу в судах, унеможлиблює доступ до електронної пошти суду, модулю ЄСІТС «Електронний суд» та інше. Ситуація, коли органи судової влади з незалежних від них причин змушені призупиняти свою діяльність в частині електронної комунікації, ставить під сумнів незалежність судової влади – як гарантії правової держави, що закріплено Конституцією та законами України.

Не один рік поспіль ситуація в судовій владі складалась таким чином, що до управління судів не належав цілий ряд матеріальних та технічних засобів, необхідних для здійснення правосуддя. Тут мають місце і об'єктивні процеси, які є наслідком ускладнення життя в цілому і низка неефективних управлінських рішень. Візьмемо до прикладу ситуацію з приміщеннями, в яких розташовуються суди. Багато судів по всій Україні не мають власних приміщень і, по суті, постійно залежать від умов орендодавців. І якщо по закінченню договору оренди орендодавець вирішить не продовжувати його термін, то будь-який суд може опинитись на вулиці, а значить – припинити на деякий час здійснювати правосуддя. При цьому переважна кількість місцевих судів самостійно не здійснюють управління необхідним майном, покладаючись на територіальні управління ДСА України.

Що стосується ІТ-інфраструктури судової влади, то тут все набагато складніше. Інформаційно-технічним забезпеченням судів, впровадженням та обслуговуванням програмних продуктів займається новостворена юридична особа ДП «Центр судових сервісів» та вже добре відоме ДП «Інформаційні судові системи». За яким принципом між цими підприємствами розподілені обов'язки по

адмініструванню ЄСІТС невідомо. Відповідно до статуту ДП «ЦСС», підприємство має низку завдань, серед яких – діяльність у сфері дротового електрозв'язку, надання послуг Інтернету, провайдерська діяльність, створення та експлуатація Веб-порталів, комп'ютерне програмування та багато іншого, при цьому основним показником фінансових результатів господарської діяльності підприємства є прибуток.

Перевірити ефективність діяльності цього підприємства досить складно, але огляд його сайту свідчить, що за період війни підприємство не оприлюднило жодного роз'яснення з приводу припинення Інтернет-зв'язку в судах, інформаційної безпеки в період воєнного часу чи інших важливих повідомлень.

Окремої уваги заслуговує робота «Електронного суду» в період воєнного часу. Саме для впровадження та налагодження цього модуля ЄСІТС і було створене ДП «Центр судових сервісів». На сьогодні не всі суди мають технічний зв'язок з підсистемою «Електронний суд», що робить неможливим повноцінне використання е-ресурсів і можливості сторін судового процесу – суддів, працівників апарату суду та інших. Про це нещодавно повідомив Голова Касаційного адміністративного суду Михайло Смокович. Що стало причиною виникнення цієї проблеми та чи вживались заходи для її усунення наразі невідомо.

Прикметно, що адмініструванням внутрішньої інфраструктури судів та її зв'язком з підсистемою «Електронний суд» опікується інше підприємство – ДП «Інформаційні судові системи». Судячи з опису обов'язків підприємства, що були надані Державною судовою адміністрацією, саме до цієї юридичної особи слід звертатися з питаннями повного або часткового відключення суду від доступу до електронних сервісів.

Робота модулів ЄСІТС в судовій системі базується на системі широкосмугового зв'язку, що надає можливість швидкісного доступу до мережі Інтернет. Знизити вимоги до швидкості передачі чи об'єму інформації, що передається, неможливо через закріплену розробниками відповідну архітектуру даних та програмне

забезпечення. При цьому, у судах на утримання необхідних каналів зв'язку не завжди вистачає коштів. Відтак, виникає загроза, що будь-який суд, не дотримавшись певних технічних умов, або за відсутності коштів на оплату доступу в мережу Інтернет, залишається й без доступу до спеціальних судових програм, та, фактично, може опинитись в інформаційному вакуумі. Зокрема, припиниться отримання документів, направлених через електронну пошту та через модуль «Електронний суд»; перестане наповнюватися Єдиний державний реєстр судових рішень; припиниться обмін процесуальними документами між судами та стане неможливим направлення ухвал судів вищих інстанцій про витребування справ для апеляційного та касаційного оскарження з місцевих судів.

Варто зазначити, що при створенні модулю ЄСІТС «Електронний суд» головна увага розробників була зосереджена на зручності та «доступності» цього сервісу для позивачів та інших учасників справи. Саме на них було орієнтовано так зване дистанційне судочинство, в той час як для суддів, секретарів судового засідання та помічників суддів, по суті, в цьому питанні нічого не змінилось – їх робота як передбачала, так і передбачає безпосередню присутність на робочому місці, друк документів, формування паперових справ та спілкування з учасниками процесів звичайними засобами – поштою, телефоном або особисто. На сьогодні, в умовах воєнного часу, питання безпеки надзвичайно актуальне для всіх учасників процесу без виключення. Однак, жодних змін з початку війни в удосконаленні діловодства суду не було зроблено. Запровадження дистанційних форм роботи досі не повністю унормовано, технічні умови не прив'язані до положень процесуального закону та звичаїв судочинства. Навпаки, до існуючих проблем додалися нові, серед яких, наприклад, брак коштів на послуги Інтернет-зв'язку.

На початку публікації я наголошував на наявності об'єктивних умов, що змушували судову систему передавати певні технічні процеси спеціально створеним установам. В першу чергу це сталось через необхідність

залучення вузьких спеціалістів. Однак, це потягло за собою зміщення центру прийняття рішень щодо питань доступу та керування судово-інформаційними сервісами і, як наслідок – суди втратили частину незалежності в цих питаннях.

Через відсутність зрозумілих алгоритмів у роботі судово-інформаційних систем, розмиття або дублювання компетенцій між державними службовцями та працівниками державних підприємств, підвищується не тільки ризик неефективних управлінських рішень, але й утруднюється пошук винних у їх прийнятті та притягнення їх до відповідальності.

Уявіть собі, що ситуація з відключенням суду від мереж може бути створена штучно. Тобто, з ініціативи або навпаки, через бездіяльність, працівника, який обслуговує систему, може бути заблоковано доступ суду до реєстрів судових рішень, перестане надходити електронна пошта, направлена на офіційну адресу суду. В умовах відмови від паперових носіїв та збереження коштів на поштові послуги існує ризик втрати частини інформації. І такі дії важко відслідкувати та припинити. Технічний працівник не приймає управлінських рішень, хоча, фактично, блокує роботу органу судової влади.

Це все породжує такого собі, електронного троянського коня в судовій системі. Звичайно, судочинство це не зупинить, але значно зашкодить авторитету суду, бо суперечить принципу незалежності, утруднює доступ громадян, юридичних осіб та органів влади до правосуддя.

В Україні повинні бути закріплені такі механізми роботи судів, які б повністю виключали будь-які ризики стороннього втручання або маніпулювання в «ручному» режимі інформаційними системами та програмним забезпеченням. В цей час, органам суддівського самоврядування слід надати допомогу ВРП, на яку покладені обов'язки контролювати та унормовувати ці питання, а також зробити доступною інформацію про стан електронного зв'язку в судах, причини його відсутності на окремих ланках, стан наповнення та доступність судових реєстрів та рішення,

що приймалися по обмеженню електронної комунікації між судами та сторонами судового процесу (<https://sud.ua/ru/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realist>) . – 2022. – 27.06).

Блог на сайті «Agropolit.com»

Про автора: Дмитро Бабак експерт Центру розвитку земельних правовідносин в Україні

Сира земля: п'ять висновків через рік після скасування мораторію на продаж землі

Минув рік із моменту запуску в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення.

Війна спотворює можливість об'єктивної оцінки цього періоду, оскільки російська агресія призупинила і спотворила бізнес-процеси – як фактично, через розгубленість покупців і продавців, так і юридично, через накладений мораторій на відчуження майна під час військового стану.

З урахуванням часу на організаційні моменти, підключення нотаріусів та відпрацювання процедур, де-факто ринок землі в перший рік після запуску повноцінно працював не більше 6 місяців.

Але навіть цей об'єктивно невеликий для будь-якої індустрії термін дозволяє зробити попередні висновки і визначити тренди, що формуються.

1. Відсутність революції

Поточний результат роботи ринку землі сільськогосподарського призначення виявився проміжним між полярними песимістичними та оптимістичними прогнозами. З одного боку, ринок стартував дуже плавно, без соціальних вибухів та хвилювань, із зрозумілими процедурами. Популісти, які лякали суспільство масовими «бійками за межу», залишилися явно розчаровані. З іншого боку, про інвестиційний бум та вибуховий інтерес до нового активу з боку бізнесу навіть без поправки на війну, говорити теж не доводиться.

Реальність, як найчастіше і буває, виявилася максимально прозаїчною. Та й

загалом слід визнати, що принципи роботи та поведінка учасників на ринку землі сільськогосподарського призначення мало чим відрізнялися від будь-якого іншого активу, що існує в парадигмі «попит-ціна-пропозиція».

Також слід зазначити якісну роботу Державного земельного кадастру та реєстрів Мін'юсту, які адекватно підтримували роботу ринку на етапі його становлення та відпрацювання процедур.

2. Активність у масштабі статистичної похибки з тенденцією до зростання

Згідно з офіційною статистикою, на кінець червня 2022 року в рамках ринку землі було зареєстровано 105 173 угоди на 252 241 га.

Це близько 1% від усієї площі сільгоспземлі в Україні.

У міру відпрацювання практики цей показник стабільно набирив обертів: якщо восени в середньому реєструвалося близько 600 угод на день, то вже в грудні їхня кількість перевищила 1000, і кілька разів щоденна площа землі в обороті перевищувала 2500 га.

З 24 лютого ринок завмер, а починаючи з середини травня ми спостерігаємо поступове його відновлення, незважаючи на додаткові вимоги та формальності, що накладаються військовим становищем на учасників угоди. Інтерес до цього активу повертається, хоча воєнні дії продовжуються, а ризик пошкодження інфраструктури через обстріли зберігається навіть у відносно спокійних регіонах. У червні середня кількість угод уже перевищила сотню на день.

Якщо не відбудеться радикальної ескалації на фронті, то ринок землі набиратиме все більших обертів. Більше того, його суттєво активізують перспективи реалізації міжнародних програм відновлення України, а також відлуння глобальної продовольчої кризи.

3. Фрагментарність ділянок

Що можна віднести до специфічних особливостей земельного ринку, то це територіальна віддаленість активів, яка обумовлена насамперед невисоким рівнем пропозиції.

Інвестори, які бажають сформувати граничний банк у 100 гектарів, швидше за

все, будуть змушені робити це на території 4-5 областей.

Середній розмір земельної ділянки у договорі купівлі-продажу складає 2,4 га.

З великим відривом за площею реалізованих земель лідирує Харківська область (37,1 тис га), також у топ-3 Дніпропетровщина (21,8 тис га) та Херсонська (21,0 тис га) області. Це обумовлено великим розміром середнього лота у цих регіонах. Цей же чинник, лише зі знаком мінус, формує і топ-3 умовних аутсайдрів: Івано-Франківська (0,94 тис. га), Закарпатська (1,3 тис. га) та Чернівецька (1,7 тис. га) – це області з найменшим. масштабом земельних угод через невеликий розмір запропонованих для реалізації ділянок.

4. Створення нової бізнес-інфраструктури

Буквально у нас на очах в країні виникла нова бізнес-інфраструктура з обслуговування угод купівлі-продажу земель сільгосппризначення. Зайняти цю нішу виявилось багато охочих – згодом їх кількість неминуче відкоригується до оптимальної.

Є випадки, коли такими земельними посередниками стають – і не безуспішно – навіть агрохолдинги. У надвеликих аграрних формувань є експертиза, сформований земельний банк та гарантований орендар у власній особі. Для людей, які шукають тиху гавань, де «припаркувати» гроші та які хочуть отримувати пасивний дохід від оренди (а саме вони становлять більшість покупців) холдинги можуть надати гідний сервіс.

Виходячи із поточних ставок оренди, граничний земельний банк у 100 га може приносити власнику близько 400 тис. грн доходу на рік.

5. Здорові ціни

Апологети теорії «продадуть за безцінь» виявилися дуже далекі від реальності. Незважаючи на те, що отримання інформації про ціни купівлі-продажу затруднене невисоким рівнем їхнього декларування, можна говорити про те, що в більшості випадків рівень ціни на землю на 10-15% перевищує рівень нормативної грошової оцінки ділянки.

При цьому привабливі ділянки можуть реалізовуватися з премією понад 100% та

надоперативно. Знову ж таки, це абсолютно адекватна ситуація для будь-якого активу на будь-якому ринку.

Довоєнний прогноз зростання цін землі сільгосппризначення становив 7-10% на рік. Війна обнулила будь-яке прогнозування, і припущення про динаміку вартості землі треба робити із застереженням «після завершення активної фази війни».

Коли це станеться ми говорити поки що не можемо, але абсолютно очевидно, що в післявоєнній Україні – Україні з чіткими європейськими перспективами, сильною міжнародною підтримкою та героїчною репутацією у світі, зростання цін на землю, як і будь-які інші активи, нікого не розчарує (<https://agropolit.com/blog/506-sira-zemlya-pyat-visnovkiv-cherez-rik-pislya-skasuvannya-moratoriyu-na-prodaj-zemli>). – 2022. – 04.07).

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Мартина Богуславець

На вихід: проросійських депутатів хочуть позбавляти мандатів, а ради – розпускати

На четвертому місяці війни влада вирішила піти далі і розчистити український місцевий політикум від депутатів проросійських заборонених партій.

Кожного, хто пройшов до місцевої ради від такої партії, планують позбавляти депутатства, а ради, де більшість – зі складу заборонених партій, чекає розпуск і не позачергові вибори, а військові цивільні адміністрації на час війни.

Відповідний законопроект № 7476 зареєстрував уряд.

Кого позбавлять мандатів?

«Пустити по світу» можуть близько 4 тис. місцевих обранців. Йдеться про депутатів сільських, селищних, міських, районних та обласних рад – представників заборонених нині судом партій.

Наразі заборонених партій 13 – ОПЗЖ, «Опозиційний блок», «Прогресивна соціалістична партія України», «Наші», «Блок Володимира Сальдо», «Держава»,

«Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Справедливість та розвиток», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил» та «Партія Шарія», «Русь єдина».

За законопроектом, достроково припинити повноваження будуть у депутатів, які:

були обрані від місцевої організації політичної партії, яка в судовому порядку заборонена і рішення суду набрало законної сили;

входили до депутатської фракції місцевої організації політичної партії, діяльність якої заборонена за рішенням суду, що набрало законної сили.

Боятися варто ОПЗЖ. Вона має найбільше представництво на місцях серед заборонених партій – понад 3 тис. депутатів.

Цікаво, що заміщення таких депутатів не буде, а депутатські мандати залишатимуться вакантним.

Що буде із радами?

У разі припинення повноважень більше, ніж половини депутатів від складу ради, то така рада стає неправомочною. Її повноваження теж достроково припиняються.

Однак такий механізм «очистки» від проросійських політиків призведе і до автоматичного припинення повноважень депутатів рад, які балотувались та були обрані від інших політичних партій, діяльність яких не заборонена судом. Це суперечить конституційним гарантіям здійснення депутатських повноважень упродовж 5 років після чергових виборів (стаття 141 Конституції України).

За даними «Чесно», правомочність може втратити 91 місцева рада у 9 областях (лише 11%), де кількість виборців становить більше 10 тис.

Після розпуску ради перевиборів у воєнний час не буде. Замість них у відповідних районах, областях та територіальних громадах, де введено воєнний стан або режим АТО, планують утворювати військові та військово-цивільні адміністрації. Вони діятимуть до завершення війни та до відкриття першої сесії ради, обраної на позачергових виборах.

У разі, якщо після закінчення воєнного стану до чергових місцевих виборів залишиться

менше 180 днів, то позачергові вибори не проводитимуть.

Чи є альтернатива розпуску?

Функціонування місцевих рад, які підпадають під дострокове припинення повноважень, могли б продовжити, якщо передбачити механізм прийняття ними рішень більшістю голосів від кількісного складу депутатів, який залишився після виконання вимог із припинення повноважень депутатів місцевих рад, які були висунуті та обрані від політичних партій, діяльність яких заборонена судом.

Зокрема, ч. 2 ст 59 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає можливість прийняття рішення радою більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. Тобто наведена законодавча конструкція передбачає можливість у деяких випадках приймати рішення й іншою кількістю голосів депутатів.

За таких умов вдалося би забезпечити дієздатність таких місцевих рад та дотримуватися конституційних гарантій депутатської діяльності для депутатів, які висунуті та обрані від політичних партій, діяльність яких не заборонена судом.

Інститут законодавчих ідей підтримує ініціативу розпуску депутатів місцевих рад – представників заборонених судом партій. Однак такий механізм призведе і до припинення повноважень частини депутатів, обраних від інших політичних партій, діяльність яких судом не заборонена (<https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/na-vihid-prorosijskih-deputativ-hochut-pozbavlyati-mandativ-a-radi-rozpuskati.htm>). – 2022. – 27.06).

Блог на сайті «ДС dsnews.ua»

Про автора: Віталій Новак, журналіст

СТО замість митниці. Несподівані перспективи розмитнення авто через «Дію»

Картинка з прекрасного майбутнього: купуєте авто за кордоном, вносите дані у смартфон, з нього ж перераховуєте усі

необхідні платежі, отримуєте поштою номерні знаки. Що ж тут знову не так?

Спокійно, все так. Принаймні, у запропонованому Кабміном варіанті. Детально з ним можна ознайомитися на сайті Верховної Ради України – шукайте законопроект №7468, зареєстрований у Раді 15 червня 2022 року. Він нерозривно пов'язаний з проектом №7466, про який ми вам вже розповідали – обидва документи стосуються нової схеми розмитнення автомобілів, що ввозяться на територію України. В одному йдеться про зміни до Податкового кодексу, а в другому, про який сьогоднішній текст, – про Митний кодекс. І саме в ньому запропоноване розмитнення на підставі електронної митної декларації, що подається через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, тобто те, що ми називаємо «розмитненням через «Дію».

Отже, про суть нововведень коротко. Купуєте в будь-якій країні світу автомобіль, вносите в «Дію» свої дані та відомості про авто (тип, марка, модель, рік виготовлення, ідентифікаційний номер ТС, об'єм двигуна, тип палива), а також інші документи на автомобіль – експортну митну декларацію до прикладу. Потім через ту ж «Дію» або будь-яку платіжну систему сплачуєте необхідні кошти, і вуаля – можна ставити авто на номери. І – що найцікавіше – це теж відбувається через «Дію»! Подаєте заявку і сплачуєте за допомогою, наприклад, банківського додатку. Обіцяють навіть надати можливість обрати номери. Тож залишиться тільки забрати техпаспорт та номерні знаки. Можна буде замовити все навіть з доставкою додому.

Втім, у тексті закону зазначено: «реєстрація та перереєстрація автомобілів, ввезених на територію України для вільного обігу... здійснюється в електронній формі засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг». Тобто навіть перереєструвати таку машину можна буде через «Дію», а як бути з іншими авто на вторинному ринку? Ті, що були новими продані в Україні або продаються зараз – вони теж вважаються ввезеними для вільного обігу? Сподіваємось, що законотворці саме це мали на увазі.

Розмитнення в «Дії» має стати максимально зручним для того, хто бажає придбати авто, а новий порядок розмитнення загалом добряче вдарить по корупційним схемам. Сьогодні найбільше махінацій здійснюється навколо митної вартості автомобіля – йдеться про дописування неіснуючих проблем з авто (пошкодження та несправності), зміну модифікації авто, підробку договорів купівлі-продажу (інвойсів), накрутку одометру. Якщо із схеми викреслять вартість авто – ці операції більше не матимуть сенсу. А перехід у «цифру» унеможливить будь-який вплив людського фактору.

Однак без кількох ложок дьогтю туж теж не обійшлося. По-перше, сама по собі чомусь згадується історія з введенням в Україні штрафних балів. Пам'ятаєте, коли уряд в 2015 році збирався ввести автофіксацію порушень ПДД? З подачі Хатії Деканоїдзе, яка на той час керувала поліцією, були введені бали, якими водії начебто могли б розрахуватися за порушення. Таким чином влада намагалася пом'якшити суворі нововведення, які водії тоді сприйняли вкрай вороже. Згодом автофіксацію таки ввели, а дурнуваті бали змогли виколупати з законів лише в 2020. Сьогоднішній пряник від влади набагато смачніший та схожий на справжній, однак дуже не хочеться, аби він знову став таким собі блискавичником. Річ у тім, що цифрове розмитнення пропонують запровадити разом із новою системою оподаткування автоімпорту. На думку Кабміну, це принесе в бюджет грошей більше, ніж у 2019-му, коли було розмитнено 544 044 авто і державний бюджет отримав 45 млрд грн. Якось це насторожує.

По-друге, кожний автомобіль, що ввозиться в Україну, має пройти обов'язкову сертифікацію. На жаль, це ще одне болюче місце нашої корупційної спадщини, однак конструкція та технічний стан кожного автомобіля повинні пройти перевірку на відповідність «обов'язковим вимогам правил, нормативів та стандартів України, що підтверджується сертифікатом відповідності або свідоцтвом про визнання іноземного сертифіката». Так от, цю сертифікацію пропонується зробити

добровільною. Хочеш – робиш, не хочеш – ну, нема питань. А як тоді бути з тим, що саме під час сертифікації перевіряється вся світлотехніка автомобіля, і якщо це авто, наприклад, з США, то вона має бути приведена у відповідний до українських правил стан? А контроль за наявністю розмітки на спідометрі у км/год, світлопропусканням вікон, екологічними нормами? Мало того – під час сертифікації перевіряється технічний стан авто, рульове управління, гальма, трансмісія тощо. Сьогодні така сертифікація коштує в середньому від 2400 до 5000 тис грн. Звісно, її можна пройти, навіть якщо авто має якісь невідповідності, просто це буде трохи дорожче. Проте взагалі відмовитися від сертифікації і випустити на дороги авто без будь якої перевірки – не вихід. Катайтесь, хто на чому хоче?

У вересні 2014 року Україна підписала угоду про асоціацію з ЄС. В 45-й та 50-й директивах ЄС міститься вимога до повернення в Україні обов'язкового технічного огляду всіх без виключення автомобілів. Ці зобов'язання ми повинні виконати не пізніше, ніж через 5 років після набуття угоди чинності у повному вигляді, тобто – увага! – до вересня 2022 року.

І отримання статусу кандидата у члени ЄС не скасовує цих вимог, навпаки – ще наполегливіше вимагає їх повного та своєчасного виконання. Швидше за все зараз, під час повномасштабної війни, ніхто не буде активізувати тему повернення техогляду, однак рано чи пізно це станеться. В Україні вже було чотири спроби повернути техогляд, остання – у квітні 2021 року. Однак досі жодна із запропонованих схем не змогла задовольнити більшість у парламенті та забезпечити прозорість і відсутність корупційних лазівок. Втім, саме відмова від обов'язкової сертифікації натякає: п'ята спроба буде останньою. Не зробив добровільно сертифікат? То покатаєшся рівно до першого ТО, а ще невідомо, коли воно буде рекомендоване для ввезених авто. Можливо, не пізніше, аніж через місяць після реєстрації. І якщо депутати так і не зможуть винайти схему більш-менш захищеної від корупції системи техогляду, то осередки корупції просто переїдуть з митниці-сертифікації до пунктів технічного огляду (<https://www.dsnews.ua/ukr/blog/sto-zamist-mitnici-nespodivani-perspektivi-rozmitnennya-avto-cherez-diyu-02072022-462000>). – 2022. – 02.07).

РЕКОМЕНДУЄМО

Пропонуємо нашим читачам нову рубрику – огляд ресурсів, що можуть бути корисним з точки зору правотворення та правозастосування

До Дня Конституції України

Український конституціоналізм, як і наша військова традиція, вкорінені в одному й тому ж явищі – європейських «Aurea Libertas», що їх у Гетьманщині було переосмислено як основоположні «права і вольності». Пропонуємо огляд деяких ресурсів, що розширюють знання щодо еволюції національної правової думки та конституціоналізму

1. Електронна бібліотека “Україніка” – інтегрований ресурс від Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Це зведений бібліографічного та електронний ресурс документальної спадщини. Його рубрика «*Державне (конституційне) право*» організує

доступ до науково-довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів, репрезентації оригіналів документів у цифровому форматі і містить багату базу даних як для дослідників, так і для зацікавлених громадян.

2. Центральний державний історичний архів у Києві представляє широкому загалу *документи, які висвітлюють історію конституційної думки та ідеї української державності* – від Литовських Статутів до створення першої української конституції, відомої під назвами «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького», «Правовий уклад та конституції законів та вольностей Війська Запорозького», «Уклад прав

і вольностей Війська Запорозького та угоди», «Конституція Пилипа Орлика» чи «Бендерська конституція». До цієї добірки рекомендуємо також скорочена електронну версію «Конституції Пилипа Орлика», опубліковану Центральним державним історичним архівом України до 300-ї річниці укладання документа.

3. *Інформаційні матеріали до 25-річчя від дня ухвалення Конституції України від УІНП.* Цей історичний огляд залишається актуальним і охоплює конституційний процес у його історичній тяглоті – від середньовічних і ранньомодерних пам'яток, світоглядних цінностей козацької старшини XVII–XVIII ст., виражених у документах цієї доби, у першу чергу в Конституції Пилипа Орлика; через формування конституційних ідей після втрати державності (ідеї кирило-мефодіївців та Михайла Драгоманова); основоположні документи УНР та ЗУНР, рішення Союму Карпатської України та програмні документи Української головної визвольної ради як підпільного парламенту. Матеріал зупиняється і на характеристиці радянського конституційного права: «Радянський Союз, де авторитаризм і тоталітаризм досягли крайньої стадії, за декілька десятиліть наплотив таку кількість основних законів, якої для цивілізованих країн вистачило б на тисячоліття. Втім, усі вони лише декларували певний набір демократичних цінностей, за лаштунками яких поставала нова імперія». В добірці також представлені факти, що стосуються новітнього конституційного процесу та батьків законотворчості та конституціоналізму – Ярослава Мудрого, Пилипа Орлика, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського, Кирила Осьмака.

4. *Минулорічний реферативний огляд дисертаційних досліджень з конституційно-правової тематики* від Національної юридичної бібліотеки та Конституційного Суду. Пропонований реферативний огляд охоплює дисертаційні дослідження з конституційно-правової та дотичної тематики, захищені в Україні за останні 5 років (у 2017–2021 рр.). Видання включає реферативні дані про 176 дисертаційних досліджень,

наданих у зворотному хронологічному порядку та узагальнюючий аналітичний огляд основних характеристик цього документального потоку на основі візуальної аналітики, яку супроводжує відповідна #інфографіка. Документи проаналізовано за місцем (науковою установою) захисту, спеціальністю, тематикою досліджень.

До Всесвітнього дня біженців

20 червня відзначають Всесвітній день біженців. Цю дату встановлено Організацією Об'єднаних Націй для відзначення сили і мужності людей, які були змушені втекти з рідної країни, щоб уникнути конфліктів чи переслідувань. Всесвітній день біженців – це нагода закликати до співчуття та розуміння їхньої біди та визнати їхню стійкість у відбудові свого життя. Цей день встановлювався на присвяту африканським біженцям, втім, сьогодні у світі вистачає регіонів, для яких біженство є актуальною проблемою. На жаль, серед них сьогодні і Україна.

Національна юридична бібліотека України НБУВ за участі Інституту інформаційних технологій започаткували роботу інформаційно-аналітичного ресурсу «*БІЖЕНЦІ ТА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (REFUGEES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS)*».

Проект містить структуровану базу даних, що відображає національні і міжнародні напрацювання у сфері захисту прав вимушених переселенців, їх інтеграції у нові приймаючі громади, використання соціального потенціалу внутрішньо переміщених осіб, широке залучення ВПО до розвитку територіальних громад.

Ресурс складається з чотирьох основних кейсів:

правовий (міжнародне законодавство, стандарти Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини, програми Міжнародних гуманітарних партнерів, національне законодавство з питань ВПО, нормативно-правові акти України, українська судова практика);

інформаційний (розміщення і чисельність внутрішньо переміщених осіб, інформаційні

матеріали і візуальні проєкти, інформаційно-аналітичні статті, добірка інформаційних ресурсів);

науковий (наукові статті, монографічна література, компаративістські дослідження, інші публікації);

організаційно-методичний (матеріали для населення, установ і громадських організацій, матеріали для територіальних громад, організаційно-нормативні документи, громадські організації та установи).

Проєкт спрямований на висвітлення проблем, пов'язаних із появою в Україні внутрішньо переміщених осіб як категорії українських громадян, які змушені були покинути місце постійного проживання у зв'язку з окупацією російською федерацією Криму та частини територій Донецької та Луганської областей у 2014 р. та новою масовою хвилею вимушеного переміщення всередині країни та за її межі через повномасштабний початок воєнного вторгнення держави-агресорки в Україну 24 лютого 2022 р.

Ресурс розрахований на внутрішньо переміщених осіб, фахівців державних та регіональних органів управління, місцевого самоврядування, представників територіальних громад, громадських організацій, бібліотечних установ, науковців, освітян, а також усіх зацікавлених у вирішенні проблем ВПО.

Стан дотримання прав людини в Україні в умовах збройного конфлікту

29 червня було презентовано нову доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Доповідь була підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії

Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні за період від 24 лютого до 15 травня 2022 року.

Як наголосила голова Моніторингової місії Матільда Богнер, збройний напад РФ на Україну призвів до серйозного погіршення ситуації з правами людини в країні: тисячі вбитих і поранених цивільних осіб, масові руйнування цивільної інфраструктури й житла, свавільні затримання та насильницькі зникнення, катування й жорстоке поводження, сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом.

У доповіді детально описані порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, задокументовані Місією. Вона містить дані про жертви серед цивільного населення, пошкодження цивільної інфраструктури й житла, вбивства, свавільні затримання та насильницькі зникнення, катування й жорстоке поводження, включаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, а також інші порушення прав людини.

У доповіді розглядається вплив бойових дій на людей і групи, які перебувають у вразливій ситуації, включаючи людей з інвалідністю та літніх людей.

Для довідки: Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні почала роботу в березні 2014 року. Місія проводить моніторинг, публікує доповіді та здійснює адвокацію щодо ситуації з правами людини в країні з метою сприяння доступу до правосуддя та притягнення винних до відповідальності.

Повний текст доповіді доступний англійською мовою на сторінці ООН Україна, і незабаром буде доступний українською та російською.

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 12 (234) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Березельська Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 15.07.2022.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,57.

Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net